वज्रयान चर्याय्
गुरुमण्डल पूजाया रहस्य

सद्गुरु श्री वज्रसत्व

- महीश्वरराज वज्राचार्य

बज्रयान चर्याय्
गुरुमण्डल पूजाया रहस्य

लेखक

महीश्वरराज बज्राचार्य

अध्यक्ष - नेपाल बौद्ध परिषद्

प्रकाशक

नेपाल बौद्ध परिषद्

केन्द्रीय कार्यालय

नेपाल बौद्ध परिषदया भिंनिफ्वःगु स्वां

प्रायोजक : श्रीमती बसन्ती बज्राचार्य
नःटोल, खालबारी, यल - २०

मुद्रक : विशाखा अफसेट प्रेस
नःटोल, यल, फोन नं. ५५३४२७७

प्रकाशन साल : नेपाल संवत् ११२३
बुद्ध संवत् २५४७
बिक्रम संवत. २०६०
ईश्वी संवत् २००३

प्रथम संस्करण : ३००
मूल्य : धर्मदान

थुके दुने:

समर्पण

सम्पूर्ण महायानी, बज्रयानी बौद्धपिन्त
सादर समर्पण ।

- नेपाल बौद्ध परिषद

विशेष अनुरोध

"विश्वका सम्पूर्ण बौद्धहरू एक हौं ।" भन्ने भावना जगाउन यानगत आधारमा विविध सम्प्रदायमा विभाजित बौद्धहरूमा बुद्धयानको माध्यमद्वारा समन्वयात्मक एकता कायम गर्ने अभिप्रायले राष्ट्रियस्तरमा गठन भएको नेपाल बौद्ध परिषद्लाई यथाशक्य सहयोग गर्नुभई बुद्धधर्म र दर्शनको सर्वतोमुखी विकासमा सहभागी हुनुहोस् ।

नेपाल बौद्ध परिषद्

प्रकाशकीय

नेपालय् गुलि नं गृहस्थ बौद्धत दु । व फुक्क मूलरूपं महायानी ख: । तर विडम्बना छु धा:सा गुलिखे गृहस्थ बौद्धतय्सं महायानया अवधारणा हे मथुइ धुंकल । अले बज्रयानला भन हे तापा:गु विषय जुल । आपासिके थ्व हेजक धारणा दु कि परम्परागत रीतिरिवाज चलेयायेगु हे महायान ख:, बज्रयान ख: । थुगु परिवेशे समय व परिस्थितियात बांलाक दुवाला स्वत धा:सा गुलिखे बौद्धत परम्परागत जातीय धर्मजक बौद्ध जुया कर्म अबौद्ध जुयाच्वंगु खँ निभा:ज:थयँ छर्लङ्ग खने द:वई ।

थथे जुउगुया मूल कारण ख: बुद्धधर्म व दर्शनयात बांलाक मथुउगु, थुइकेगु प्रयास नं मया:गु । अले गुलि नं थुउपिं दु, उपिंमध्ये आपासिनं थुकेयात थ:गु तुच्छ स्वार्थपूर्ति यायेगुलि जक प्रयोगयाना तद्अनुरूप आचारण मया:गु । थुकेंयाना बौद्ध आचरण अनुसारयागु सामाजिक संरचनाय् विचलन वइगुजा स्वाभाविक हे जुल ।

अथेया कारणे बौद्ध आचरण अनुसारया सामाजिक संरचना निर्माणया निंतिं बौद्ध जागरण हया संसारया सम्पूर्ण बौद्धत छ्रधिछपं ख: धयागु भावना जागृत यायेगु अभिप्रायं श्री ५ या सरकारयाके स्वीकृति कया राष्ट्रिय स्तरे नेपाल बौद्ध

परिपद् स्थापना जुउगु खः। थ्व परिपद् वंगु श्रावणं खुदं फुना न्ह्यद्‌दं क्यंगु जुल।

थ्व अवधियादुने थुगु परिपद्पाखें विविध सभा समारोह गोस्थि, अन्तर्वार्ताया नापंनापं समयोचित बौद्ध प्रवचन, प्रशिक्षण आदिया ज्या जुल। अथे हे यानगत आधारे भेदभाव मतःसे समयानुकुल स्मारिका, सफू आदि प्रकाशन यायेगु नं ज्याः जुल। थुगु क्रमय् प्रस्तुत कृति "बज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य" थुगु संस्थाया भिंनिगूगु प्रस्तुति खः। थुगु प्रकाशनं महायान बज्रयानया क्षेत्रय् छुं भतिचासां अवश्यनं योगदान जुइ धैगु आशा दु।

नेपाल बौद्ध परिपद्पाखें न्ह्यव्वःगु मेगु छगू उल्लेखनीय ज्या खः सुगत बौद्ध महाविद्यालयया नामं यलय् छगू आदर्शमय बौद्ध क्याम्पस स्थापना यायेगु प्रयास।

नेपाः दे बुद्धभूमि खः। भगवान् बुद्ध जन्म जुउगु देश जुउगुलिं विश्वय् नेपाःया तःधंगु गौरवमय स्थान दयाच्वंगु दु। उकें थन वइपिं विदेशीत बुद्धभूमिइ पला छिइ दया थःत अतिकं गौरवशाली ताया च्वनी। परन्तु इमिसं बुद्धधर्म अध्ययन यायेगु अभिलाषां थुगु विपये बैज्ञानिक धंगं ब्वनेगु ब्वंकेगु आधिकारिक शिक्षण संस्था थन दुलाकि मदु धका न्यनिबले नकारात्मक जवाफ बिइमाला भ्रीगु छ्यँ लाजं क्वच्छुवनी। अले इपिं नं वुद्धभूमिइ बुद्धधर्म सम्बन्धी अध्ययन यायेगु ग्यसुलंगु आधिकारिक शिक्षण संस्था मदुगु खँ न्यना अजुगति चाया निराश जुया

वनी । यदि थजा:गु शिक्षण संस्था दुगु जुउसा बौद्ध आचरण अनुसारयागु भीगु सामाजिक संरचनाय् विचलन वइमखुगु जुइमा ।

थ्व हे खँयात चिन्तन मननयाना थुगु परिपद्पाखें बुद्ध धर्म व दर्शनया क्षेत्रय् स्नातक तह (बी.ए.) या अध्ययन अध्यापन यायेगु निंतिं सुगत बौद्ध महाविद्यालय नामं छगु ग्यसुलंगु बौद्ध क्याम्पस सञ्चालन यायेगु ग्वःसाग्वःगु खः । मानविकी संकाय अन्तर्गत सञ्चालन जुइगु थ्व सुगत बौद्ध महाविद्यालयया वैधानिकताया लागिं पोखरा विश्वविद्यालयपाखें सम्बन्धन कायेगु प्रयास जुया च्वंगु दु । थुगु क्रमय् उगु विश्वविद्यालयया शैक्षिक प्रणाली अनुरूप बुद्धधर्म व दर्शनया अतिरिक्त मानविकी संकाय अन्तर्गत अनिवार्य नेपाली, अनिवार्य अंग्रजी, इच्छाधीन नेपाली, इच्छाधीन अंग्रजी, भूगोल, अर्थशास्त्र, नेपाली इतिहास संस्कृति व पुरातत्व विषयया पाठ्यक्रम तयार याना सम्बन्धन प्राप्तिया निंतिं वंगु आषाढ ९ गते पोखरा विश्वविद्यालये पेस जुइ धुंकुउगु दु । थुकेया नापनापं राजनीति शास्त्र, गणित व नेपाल भाषाया पाठ्यक्रमत तयार यायेत सम्बन्धित विषय विशेपज्ञत नाप परामर्श जुया च्वंगु दु । मेगु थप विपयया सम्बन्धय् महाविद्यालय सञ्चालन जुइधुंका विद्यार्थीतयेगु माग अनुसार पाठ्यक्रम तयार याना यंकेगु योजना दु ।

उकें पोखरा विश्वविद्यालयपाखें गुखुन्हु व पाठ्यक्रमत स्वीकृत जुउगु खबर वइ , उखुन्हुनिसें थ्व सुगत बौद्ध

महाविद्यालय सञ्चालन जुइगु वैधानिक प्रक्रिया सुरुजुइ । छुं जुया प्रस्तुत पाठ्यक्रमत सुधार यायेमा:गु अवस्था वल धा:सा थुकेयात हाकनं परिमार्जन याना पेस यायेत छुं समय लगेजुइफु । परन्तु व पाठ्क्रमत सम्बन्धित विषय विशेषज्ञतपाखें तयार जुउगु जुउगुलिं थजा:गु समस्या वइथें मताया । आशा दु थुगु विषये पोखरा विश्वविद्यालयपाखें याकनं खबर वइ ।

थन छगू जिज्ञासा उत्पन्न जुइफु, यदि पोखरा विश्वविद्यालयपाखें स्वीकृति मबिल धा:सा छुयायेगु ? परन्तु थथे जुइगु जिमिसं मताया । छायधा:सा थ्व फुक्क ज्या खँ उगु विश्वविद्यालयया सकारात्मक आश्वासनया आधारे जुया च्वंगु ख: । थुकेया लागिं जिमिसं निदंतक पिइधुंगु नं जुल ।

थ्व सम्बन्धय् नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें यथासम्भव प्रयास जुउगु दु । थुगु क्रमय् विशेषत: परिषद्या अध्यक्ष भाजु महीश्वर राज बज्राचार्य, कोषाध्यक्ष तथा जनसम्पर्क अधिकृत भाजु मीनबहादुर बज्राचार्य, संस्थापक सदस्य तथा भूतपूर्व महासचिव भाजु विद्याभूषण बज्राचार्य एवं बौद्ध विद्वान् डा. सानुभाई डंगोलजुयागु प्रयास उल्लेखनीय जु । वसपोलपिनिगु अथक प्रयासं हे थ्व क्याम्पस सञ्चालनया कार्य प्रगति थन थ्यंगु ख: । अथे हे थुगु परिषद्या नव निर्वाचित कार्यवाहक महासचिव भाजु यूराज बज्राचार्ययागु प्रयास नं लुमंके वह जुउ । नेपाल बौद्ध परिषद्पाखेंयागु थ्व प्रयासं निरन्तरता कया हे च्वनी ।

थुकेया अतिरिक्ति थ्व सुगत बौद्ध महाविद्यालय सञ्चालन यायेत छगू तयारी समिति नं गठन जुउगु दु । थ्व तयारी समितिया दुजः त नेपाःया शैक्षिक, सामाजिक, धार्मिक, आदि क्षेत्रया प्रभावशाली व्यक्तित जुउगुया नापनापं बुद्धधर्मप्रति आस्थावानपिं जुउगुलिं वसपोलपिनिगु सक्रियतां थ्व ज्या अवश्यनं सफल जुइ धैगु आशा दु । थ्व तयारी समितिया नामावली थथे खः ।

१.	महीश्वरराज बज्राचार्य,	५५३४२७७	-	संयोजक
२.	डा. लक्ष्मण शाक्य,	४२६९६०५	-	सदस्य सचिव
३.	शान्तहर्ष बज्राचार्य,	४७८०४२३	-	सदस्य
४.	ठाकुरमान शाक्य,	५५२६८८४	-	सदस्य
५	सुवर्ण शाक्य,	४२८१४९४	-	सदस्य
६.	डा. सानुभाइ डंगोल,	४४१६३१५	-	सदस्य
७.	डा. पुष्कर बज्राचार्य,	४४३८१९०	-	सदस्य
८.	जगतराज शाक्य,	५५३३१२१६	-	सदस्य
९.	तिलक गुभाजु, (पोखरा),	४२४२७६५	-	सदस्य
१०.	कनकद्वीप बज्राचार्य,	दिवंगत	-	सदस्य

अले छगू मेगु खँ, पोखरा विश्वविद्यालयया रजिष्ट्रार श्री प्रकाश गुभाजु बुद्धधर्मप्रति आस्थावान्म्ह, पोखराया बौद्ध क्षेत्रय् तसकं हे नां जाःम्ह गुभाजु खः । वय्‌कःनापं थ्व बौद्ध क्याम्पसया विषययात कया सुगत बौद्ध महाविद्यालय तयारी समितिया दुजः प्राध्यापक श्री सुवर्ण शाक्यजुं तःकमछि खँ ल्हाना बिज्याये धुकुंउगु

दु। अथे हे परिषद्या अध्यक्ष श्री महीश्वरराज : बज्राचार्यजुंपाखें नं वयक:नाप थुगु विषये टेलिफोन वार्ता जुइ धुकुंउगु ख: । वसपोल श्री प्रकाश गुभाजुं थुकेया लागिं थमं फुउगु सहयोग यायेगु आश्वासन बियाविज्या:गु दु ।

अथे हे हानं छगू मेगु उल्लेखनीय खँ छु धा:सा, वंगु २०५८ साल भाद्र ३ गते आइतबार थुगु बौद्ध क्याम्पस सञ्चालनया निंतिं सम्बन्धन प्राप्त यायेगु विषययात कया पोखरा विश्वविद्यालयया काठमाडौं सम्पर्क कार्यालय ज्ञानेश्वरे नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें छगू शिष्टमण्डल वंगु जुल । उगु शिष्टमण्डलया सहभागीत ख:, भाजु महीश्वरराज बज्राचार्य, भाजु सुवर्ण शाक्य, भाजु डा. लक्ष्मण शाक्य, भाजु डा. सानुभाइ डंगोल, भाजु डा. पुष्कर बज्राचार्य व भाजु कनकद्वीप बज्राचार्य । थुगु अवसरे पोखरा विश्वविद्यालयया उपकुलपति श्री पुरुषोत्तम बासकोटाजुं अति हर्ष प्रकटयासे थुकेया लागिं थम्हं फुउगु सहयोग यायेगु वचन बिया दिइगु ख: । वयक: उपकुलपतिजुं थ्व बौद्ध क्याम्पस यदि पोखराय् स्थापना यायेगु ख:सा थुकेया आवश्यक आर्थिक सहयोगया निंतिं पोखराया प्रत्येक छेँनं रु १००० (एक हजार) दां थम्हं उठेयाना बिइगु आश्वासनतक नं बिया दिइगु ख: । परन्तु थ्व बौद्ध क्याम्पस पोखराय् स्थापना यायेगु परिस्थिति अनुकुल मजुउगुलिं यलय् स्थापना यायेगु खँ जुउगु ख: ।

शिष्टमण्डलनापं जुउगु खँल्हाबल्हाया क्रमय् वयक:

उपकुलपतिजुं थुकेयात सकारात्मक रूपय् कया थुगु विषये वैगु २०५९ साल भाद्र महिनाय् जुइगु विश्वविद्यालय सभाय् थ्व खँ प्रस्तुत याना खबर विइगु जानकारी बिया दिल। अले थुकेया लागिं तत्काल छगू तयारी समिति गठन याना थुकेया जानकारी बियाहति धका वय्क:नं निर्देशन नं बिया दिल। तद्अनुरूप च्वे बियागु तयारी समिति गठन याना २०५८ साल आश्विन २६ गते अन जानकारी बियागु ख:। अनंलिपा २०५९ साल भाद्र १ गते उगु विश्वविद्यालयया शैक्षिक प्रणाली अनुसार बुद्धधर्मया अतिरिक्त मानविकी संकाय अन्तर्गत आवश्यक विषयया पाठ्यक्रम दय्का पेसया धका सुगत बौद्ध महाविद्यालय तयारी समितिया दुज: भाजु डा. पुष्कर बज्राचार्य मार्फत मौखिक खबर प्राप्त जुउवल। अथेया कारणे तद्अनुरूप आवश्यक पाठ्यक्रमत दय्का वंगु २०६० साल आषाद ९ गते अन पेस यानागु ख:।

थुगु प्रकारं प्रस्तावित सुगत बौद्ध महाविद्यालय सम्बन्धी फुक्क ज्या: खँ उगु विश्वविद्यालयया निर्देशन अनुसार जुया च्वंगु जुउगुलिं थुकेया लागिं अवश्यनं अनपाखें सम्बन्धन प्राप्त जुइ धैगु आशा दु। अकें थ्व ज्या याकनं पूवंकेया लागिं श्री विद्याभुषण बज्राचार्यया सक्रियताय् छगू उच्चस्तरीय समिति गठन यायेगु प्रयास जुयाच्वंगु दु। आशा दु थुकें याकनं मूर्तरूप काइ। थुकेया सफलताया लागिं बुद्धधर्मप्रति निष्ठावान व्यक्तिपिं नाप आवश्यक सल्लाह, सुझाव एवं सहयोग फ्वना च्वना।

प्रस्तावित सुगत बौद्ध महाविद्यालय तयारी समितिया ज्या

कुथि दयेका आवश्यक कार्य सञ्चालन यायेया लागी यँ ठमेल निवासी बौद्ध शुभचिन्तक श्री ज्ञानज्योति कंसाकारपाखेँ रु. २५००० (पच्चीस हजार) प्राप्त जुउगु खः। उबले वय्‌कः नं थुगु क्याम्पसया संरक्षकत्व ग्रहण यायेगु जिमिगु अनुरोधयात स्वीकार याना दिइगु नं जुल।

वय्‌कः ज्ञानज्योति कंसाकारजुं बिया दिइगु उगु सहयोग अनुसार थुकेया ज्याकुथि सञ्चालन यायेया निंति यल नःटोलया श्री पूर्ण बहादुर शाक्यया छेँ टेलिफोन भाडा सहित प्रतिमहिना रु. १७५०।- बाः पुला २०५९ साल श्रावण १ गतेनिसं छगू कोठा कायेगु ज्या जुल।

कार्यालय सञ्चालन जुसेंलि बौद्ध जागरण हयेगु क्रमय् २०५९ साल पुष २७ गते शनिबारनिसें कार्यालय कोथाय् प्रत्येक शनिबार सुथसिया ८ बजेनिसें १० बजेतक प्रारम्भिक बौद्ध कक्षा सञ्चालन जुल। थुगु कक्षाय् बुद्धजीवनी, बौद्ध इतिहास, बौद्ध दर्शन, बौद्ध सम्प्रदाय तथा विश्वय् बुद्धधर्मया विषये अध्यापनया ज्या जुल। निःशुल्क अध्यापन जुउगु थ्व कक्षाय् डा. सानुभाइ डंगोलजुं बौद्ध दर्शन स्यना दिइगु खः। अथे हे बुद्धजीवनी, बौद्ध इतिहास व विश्वय् बुद्धधर्म विषये डा. लक्ष्मण शाक्यजुं स्यना बिज्याःगु खः। अले बौद्ध सम्प्रदायया कक्षा श्री महीश्वरराज बज्राचार्यजुं कया दिइगु खः। थ्व कक्षा २०५९ साल चैत्र २२ गते शनिबारतक सञ्चालन जुया चैत्र २९ गते परीक्षा सम्पन्न जुल। थुगु क्रमय् महायान व बज्रयानया विषये

आपालं खल्हाबल्हा जुउगुलिं थुकेया निंतिं छगू अलग हे कक्षा सञ्चालन यायेमाःगु खनेदत। परन्तु थुगु इलय् हे पाठ्यक्रमत दय्का यंकेगु नं ज्या जुया च्वंगुलिं आर्थिक अभाव याना ज्याकुथि बन्द याय् माःगु जुल। परन्तु लिपा महायान व बज्रयानया कक्षा सञ्चालन यायेया निंतिं यला तापाहिति तँचाक्वय् च्वंगु न्हू हिसु पुचःया कार्यालय कोथा छगू निःशुल्क प्राप्त जुउवल। अनलिं २०६० साल बैसाख ६ गते शनिबारनिसें प्रत्येक शनिबार सुथसिया ८ बजे निसें १० बजेतक उगु विषये कक्षा सञ्चालन जुल। थुगु कक्षाय् महायानया नवग्रन्थ सूत्र अन्तर्गत ललितविस्तर सूत्र, सद्धर्मपुण्डरीक सूत्र, प्रज्ञापारमिता सूत्र, प्रतित्य-समुत्पाद, बज्रयानया प्रारम्भिक ज्ञानया नापनापं बौद्ध दर्शन अध्यापन यायेगु ज्या जुल। थुके बौद्ध दर्शनया कक्षा डा. सानुभाइ डंगोलजुं कया दिइगु खः। अले महायान अन्तर्गत सम्पूर्ण कक्षा श्री महीश्वरराज बज्राचार्यजुं कया विज्याःगु खः। थ्व कक्षा आषाढ १४ गते तक सञ्चालन जुल। थुगु क्रमय् वयक: महीश्वरराज बज्राचार्यजुं बज्रयानीतयूसं न्हिथं याना वया च्वंगु गुरुमण्डल पूजाया विषये छगू कक्षा कया विज्याःगु जुल। थ्व हे खँयात कया लिपा वयक: नं प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्वविद्यालय अन्तर्गत किंकुशल गवेषक मण्डलपाखें जुउगु गोष्ठी "बज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य" नामं कार्यपत्र प्रस्तुत याना विज्याःगु खः। थुकेयात अभ व्यापकरूपं प्रचार प्रसार यायेगु उद्देश्यं सफूया रूपय् पिकया नेपाल बौद्ध परिषद्या खुकःगु वार्षिक

समारोहे विमोचनयाना निःशुल्क वितरण यायेगु ब्यवस्था जुउगु खः । तद्अनुरूप थ्व सफू छलपोल छिकपिनिगु ल्हाते लःल्हाना च्वना । थुके मण्डलया परिभापा एवं पूजाविधि समावेश याना हाकनं परिमार्जित संस्करणया रूपय् पिकायेगु ग्वःसा दु । थुकेया निंतिं सम्बन्धित विज्ञजनपाखें आवश्यक सल्लाह एवं सुझावया नापनापं बौद्ध शुभचिन्तकपाखें थुकेया पुनर्मुद्रणया लागिं आर्थिक सहयोग प्राप्त जुइ धैगु आशा दु ।

अन्तय्,-

"नेपालीमात्रया महान चाडया नामं प्रचलित जुया च्वंगु मोहनी अर्थात् बिजया दशमी न्ह्यःने वया च्वंगु दु । थ्व विजया दशमीयात 'असत्ययात सत्यया विजय' धका नं धयातल । वौद्धधर्म अनुसार बुद्धधर्मया महान् राजकीय संरक्षक सम्राट् अशोकं शस्त्र अस्त्र परित्याग याना धर्म विजय याःगु दिन खः थ्व बिजया दशमी । उकें शान्तिपूर्ण समाज निर्माणया लागिं बौद्ध आचरण अनुसार थ्व विजया दशमी पर्वयात अहिंसा दिवसया रूपय् मानेयायेत सकल बौद्धजनपिन्त दुनुगलनिंसे अनुरोध याना च्वना । अस्तु ।

॥ भवतु सर्व मंगलम् ॥

२०६० साल आश्विन ७ गते
नलसन्हे चह्रे पूजा

- नेपाल बौद्ध परिषद्
केन्द्रीय कार्यालय

मन्तव्य

हनेबहःम्ह बौद्ध विद्वान् श्री महीश्वरराज बज्राचार्यया थ्व कृति "बज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य" छगू अनुसन्धानमूलक प्रस्तुति खः । थ्व रचना वंगु श्रावण ३ गते शनिबाः यल ज्यावहालय् प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्वविद्यालय अन्तर्गत किंकुशल गवेशक मण्डल पाखें ग्वःसा ग्वःगु गोष्ठीइ प्रस्तुत जुउगु खः । उगु गोष्ठीया सभापतित्व प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्वविद्यालयया अध्यक्ष डा. भिक्षु सुनन्द महास्थविरजुं ग्रहण याना विज्याःगु खः ।

उखुन्हु तसकं हे वा वः । तर अथेनं गोष्ठीइ यक्कोंयक्क श्रोतापिनिगु उपस्थिति खनेदु । त्रिपालया दुने मन्त्यना गुलिं फल्चाय्, गुलिं फलय्, गुलिं कुसांकुया न्यनाच्वन । उकें सिइदु थुगु विषय गुलि गम्भीर धइगु खँ । अथे जुउगुलिं थुकेयात अभ्र विस्तृतरूपं प्रचार प्रसार यायेया निंतिं नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें सफूया रूपय् पिदंगु खः । थुके थःगु अभिमत व्यक्त यायेदया जिं थःत गौरवशाली ताया । थुगु गरिमामय विषययात कया थःगु मन्तव्य प्रस्तुत कृतिया च्वमि भाजु श्री महीश्वरराज बज्राचार्यया परिचयात्मक विवरणपाखें शुरु यायेत्यना ।

श्री महीश्वरराज बज्राचार्यजु महायान धर्मय् अन्तर्राष्ट्रिय

ख्यातिप्राप्त प्रकाण्ड बौद्ध विद्वान् दिवंगत गुरु पण्डित वैद्य आशाकाजि (गणेशराज) बज्राचार्यया स्वमम्ह सुपुत्र ख: । सुयोग्य अबुजुया सुयोग्य पुत्र जुया बिज्या:म्ह, वसपोल नच्चाबलेनिसें बुद्धधर्मया क्षेत्रय् संलग्न जुया विज्या:म्ह ख: । उबले २०१२ सालपाखे वय्क:या पिता पं.बै. आशाकाजी बज्राचार्यया अध्यक्षताय् बुद्धधर्म उत्थानया निंतिं गठन जुउगु संस्था बुद्धधर्म प्रचारक समितिया वसपोल छम्ह सक्रिय दुज: ख: । थ्व संस्था नेपाया दकले न्हापांगु बौद्ध संस्था धर्मोदय सभां लिउयागु ख: । यल भिंछेबहाया सुप्रसिद्ध पण्डित मोहनराज बज्राचार्य (चिरी पण्डित) या सुपुत्र विद्याभूषण बज्राचार्य सचिव जुया विज्या:गु थ्व संस्थाया ज्याकुथि यलया नकिंभ्ःयालय् ख: ।

उबले थ्व संस्था थुलि प्रचार जुल कि बि.सं. २०१५ सालय् भारतया विश्वप्रसिद्ध प्रकाण्ड बौद्ध विद्वान् श्री राहुल सांकृत्यायनतक नं थुगु संस्थाय् सम्भाषणया लागिं विज्या:गु जुल ।

उबले वसपोल महीश्वरराज भाजु थुगु संस्थाय् प्रचार प्रसारया ज्याय् संलग्न जुया विज्या:गु जुल । परन्तु बि.सं. २०१७ सालय् पञ्चायत व्यवस्था लागू जुसेंलि नेपाया फुक्क संघ संस्थाय् प्रतिबन्ध लगेजुल । परिणामस्वरूप थ्व संस्था नं बन्द जुल ।

अनं लिपा वसपोल सिभिल इन्जिनियरिङ्गय् डिप्लोमा याना वि.सं. २०२० सालय् श्री ५ या सरकारया सेवाय् प्रवेश

जुयालि वि.सं २०५० सालय् सेवा निवृत जुया विज्यात *। वसपोलं इच्छा या:गु जुउसा प्राविधिज्ञया हैसियतं हाकनं मेथाय् ज्या याना विज्याये फुउगु खः । तर वसपोलं थ:त बुद्धधर्म उत्थानया ज्याय् संलग्न याना विज्यात। थुगु क्रमय् वसपोलं बुद्धधर्मया अनवरत अध्ययन याना विज्यात। परिणाम स्वरूप वि.सं. २०५० सालंनिसे थौंतकया अवधिइ वसपोलपाखें बुद्धधर्म सम्बन्धी रचनात्मक कृतित पिहांवल। प्रस्तुत कृति वसपोलया च्यागूगु सृजनात्मक कृति खः ।

बुद्धधर्मय् महायान बज्रयानया अति महत्व दु। तर थौं थुकेया यथार्थ छु धइगु खँ आपासिनं मथुया वनेधुंकल। एक त विषयया गाम्भीर्यता दोस्रो अध्ययनया अभावं गुलिखे गुरु जुयाच्वंपि बज्राचार्यतयेसं हे थुकेया यथार्थता म्हमसिइ धुंकल । अथेया कारणं बज्रयानया दार्शनिक पक्षयात कया कृति रचना याइपिं तसकें हे कम। सम्भवत: थुगु विषये सरस सरल एवं बोधगम्य जुइकथं नेपाल भाषां पिहांव:गु थ्व कृति दकले न्हापांगु जुइमा। थुकेया लागी वसपोल धन्यवादया पात्र खः ।

वसपोलया विषये छगू मेगु उल्लेखनीय खँ छु धा:सा

---

* *स्वयादिसं भाजु महीश्वरराज बज्राचार्यया नेपाली भाषा-कृति "महायान धर्ममा मद्य मासको प्रयोग", प्रकाशक- नेपाल बौद्ध परिषद्, प्रथम संस्करण, २०५१ साल, पृष्ठ - ज, झ, ञ। थुके उगु संस्थाया गतिविधि विषये ब्याख्या जुयाच्वंगु दु ।*

बुद्धधर्म प्रचारया निंति विदेशं निःशुल्क वितरण जुया वइगु गुलिखे सफूत थन धेवा पुला न्याये माःगु अवस्थाय् वसपोलं परिस्थिति अनुसार सफू च्वया गुलिं थः श्रीमतीया पाखें प्रकाशन याका, गुलिं नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें पिदना थःगु सम्पर्के वःपिं आपाधयाथयँ बौद्ध एवं बौद्ध संघ संस्थायात निःशुल्क वितरण याना विज्यात धाःसा पुस्तक विक्रिजुया वइगु गुलिखे आम्दानी परिषद्या हितया लागी प्रयोग यानाविज्यात। थुकेंयाना थुगु परिषद्पाखें बुद्धधर्मया प्रचार प्रसारया ज्याय् तिव्रता वल।

वसपोलया थ्व कृति "बज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य" समस्या पूर्तिया रूपय् पिज्वःगु खः। बज्रयानीतय् देखा काय् धुसेंलि अर्थात् बज्रयानय् दीक्षित जुये धुसेंलि सुथन्हापां न्हिकं याये माःगु प्रावधान दु। न्हिकं यायेबले गुरुमण्डल पूजा यायेमा। परन्तु थ्व गुरुमण्डल पूजा परम्परा चलेयायेगु नामं वा ईश्वर भक्तिया नामं यायेगु बाहेक थुकेया रहस्य छु धयागु खँ आपासिनं मथुउगु खनेदु। यथार्थतः बज्रयानया आपालं ज्या खँ परम्पराया नामं हे जक चलेजुया वयाच्वंगु दु धयां सायद अत्युक्ति जुइमखु।

बज्रयाने देखा कायेगुया अर्थ खः बज्रयाने दीक्षित जुइगु। गुम्ह व्यक्ति वज्रयाने दीक्षित जुइ व वज्राचार्य जुई। तर थौंकन्हे थथे मजुउ। परम्परा अनुसार बज्राचार्यया कुलय् जन्म जुउगु कारणं बज्राचार्य जुइगु अले अन निगूकारणं देखा कायेगु

चलन दु। छगू बज्राचार्य जुया देखा कायेगा धयागु परम्परागत धारणा अले मेगु जजमानी ज्या यायेगु। न्त्यागु कारणं देखा का:गु छाय् मजुइमा प्रथमत: देखा काइम्ह व्यक्ति बज्रयाने दीक्षित जुइमा। अर्थात् देखा काये धुसेंलि व व्यक्ति वज्रयानया दर्शनय् पारंगत जुउम्ह जुइमा। तर थ्व ज्या अपवादया रूपय् छम्ह निम्ह बाहेक केवल परम्परा निर्वाह यायेतजक चलेजुया वयाच्वन।

बुद्धधर्मे बज्रज्ञान छगू अथाह एवं क्लिष्ट विषय ख:। थुकेयात साधारण ज्ञानं थुइके थाकु। तर कमसेकम बज्रयानया प्रथम चर्या जुयाच्वंगु गुरुमण्डल पूजाया रहस्यला थुइके मा:गु ख:। थ्व हे समस्या पूर्तिया रूपय् वसपोलया थ्व कृति पिहाँव:गु ख:।

थौं कन्हे थेरवाद बुद्धधर्म तसकें हे प्रचार जुया च्वन। बुद्ध धर्म उत्थानया ज्याय् बौद्ध भिक्षुतयेगु थ्व छगू त:धंगु योगदान ख:। तर बज्रयानयात थेरवादया दृष्टिकोणं स्वयां मिले जुइमखु। अथेया कारणे थेरवादय् शिक्षित जुयाच्वंपि आपासिनं महायान बज्रयानयात कुंखिनेगु यानाच्वंगु दु। थ्व सन्दर्भय् थुगु रचनायात कया आलोचना जुइफुगु स्वंगु विषययात कया जिं थन थ:गु मन्तब्य प्वंकेत्यना। उकेमध्ये न्हापांगु विषय ख: सुखावती भूवन।

बुद्धधर्मया मूल लक्ष्य निर्वाण प्राप्त यायेगु ख:। निर्वाण छगू अवस्था ख:। गुगु अवस्थाय् प्राणीया हाकनं मेगु जन्म

जुइमखु।

बुद्धधर्म अनुसार मृत्युया अवस्थाय् उम्ह व्यक्तिया स्मृति अर्थात् चेतना प्रवाहित जुया माँया गर्भे वनी। थुकेयात प्रतिसन्धि विज्ञान धयातल। थथे चेतनाया प्रतिसन्धि जुया प्राणीया पुनर्जन्म जुइ। मृत्युं लिपा माँया गर्भे प्रवेश मजुउनिगु अवस्थायात गन्धर्व अथवा अन्तराभव धयातल।

व्यक्तिया सुकर्मया कारणं उम्ह व्यक्तिया गन्धर्व जब माँया गर्भे प्रवेश मजुइ, उगु अवस्थाय् वया पुनर्जन्म रोके जुइ। थ्व ख: निर्वाणया अवस्था।

वज्रयानी तय्सं थुगु अवस्थायात "महासुख" धयातल। छाय्धा:सा जन्म जुइगु हे दु:ख ख:। उकिं दु:खं मुक्त जुइगु सुख ख:। अथेया कारणे व्यक्तिया पुनर्जन्म मजुइगु महासुख जुल। अले थन छगू प्रश्न वइ थ्व गन्धर्भ माँया गर्भे मवंसे गन वन लय्? वज्रयानी तय्सं थुकेयात सुखावती भूवने वंगु धका व्याख्या यानातल। तर थेरवादी तय्सं सुखावती भूवनयात मानेयाना। इमिगु धारणा अनुसार पुनर्जन्म मजुइगु अवस्था निर्वाण ख:, परन्तु निर्वाणभूमि धयागु मदु। गनं भूमि दइ अनं हाकनं मेगु जन्म दइ। तर बज्रयानी तय्सं निर्वाणया अवस्थायात निर्वाणभूमि मानेयाना सुखावती भूवनया परिकल्पना यात। अले थुकेयात निर्वाण लाभीत च्वनिइगु थाय्धका व्याख्या यात। न्ह्यागुसां बज्रयाने नं, थेरवादे नं निर्वाणया अर्थ पुनर्जन्म मजुइगु ख:। आ थन निर्वाणया अवस्थायात वज्रयानं सुखावती भूवन धालधका

कुंखिनेमाःगु मदु थयूँ च्वँ। थ्व छगू भावना खः। यदि भावना असल जुल धाःसा उकेया विरोध धाये माःगु मदु। गथेकि भीसं थः माँ अबुपिन्त द्यः धका मानेयाना तया। इपिं दिवंगत जुया वनिइबले इमिगु गुणानुस्मृतियात लुमंका इमिगु तस्वीरे स्वाँमा क्वखायेका, धुप दीप च्याका इमित द्यः भापा मानेयान च्वनी। यथार्थे इपिं द्यःपिं मखु। थ्व केवल मां अबुप्रति काय् म्ह्याय् पिनिगु श्रद्धाया भावना खः। थुकेयात विरोध यात धाःसा इमिगु भावनाय् आघात जुइ। अथे हे मूर्ति पूजा याइपिन्त नं विरोध यात धाःसा इमिगु भावनाय् चोट परेजुउवनी। बौद्धतय्गु ज्या भिंगु भावनाय् आघात यायेगु मखु। उकेँ बज्रयानी तयेसं थगु सिद्धान्त अनुसार निर्वाणया अवस्थायात सुखावती भूवन धाल धका एकोहोरो तालं कुंखिना च्वंनेगु युक्तिसंगत मताया।

बज्रयानी धारणा अनुसार सुखावती भूवन निर्वाणभूमि खः। बुद्ध धर्मय् निर्वाणय् वनेगु आपालं लंपुत दु। छगू लं वनाच्वंम्हं मेगु लंयात कया चिन्ताकया च्वनेगु बुद्धिमानी मखु धइगु जिगु बिचाः। थौं कन्हे छंगु लं बेठीक जिगु लंजक ठीकधका हाला च्वंनेगु समय नं मखु। थःथःगु लंपु लिना वनेगु खः। आखिरे गन्तब्य छगू हे खः। थ्व फुक्कं बुद्धधर्म हे खः धका बुद्धयानया भावना पिज्वंकेगु हे भीपिं छधिछपं जुइगु खः। अले बज्रयानी तय्सं नं परम्पराया नामं थःगु लंपुइ वया च्वंगु छुं छु दुर्गन्धादि फोहर त दु वयात म्हसिइका, थुकेयात चिइका थःगु निर्वाण-मार्ग सफा याना यंकेमागु आवश्यक ताया।

अले थेरवादीतयत् चित्त बुझे मजुइगु छगू मेगु विषय ख:'सन्ध्याभाष्य'शब्द । बज्रयान तन्त्रशास्त्रे आधारित ख: । तन्त्रय् आपायाना सन्ध्याभाष्य शब्दत प्रयोग याना त:गु दु । सन्ध्याभाष्य धयागु थ:जागु शब्द ख: गुगु शब्द साधारण संस्कृत भाषं अर्थ यायेबले प्रचलित लोक व्यवहार विरुद्ध जुउवनी । तर थुकेया दुनेयागु अर्थ मेगु हे दयाच्वनी । थ्व दुनेयागु यथार्थ मथुल कि अर्थया अनर्थ जुउवनी । गथेकि गुह्य समाज तन्त्रया न्हापांगु छगू बाक्य थथे उल्लेख जुयाच्वंगु दु,- *"एवं मया श्रुतम् । एकस्मिन समये भगवान सर्वतथागत काय वाक् चित्त हृदय वज्रघोषिद भगेषु विजहार ।"* थुकेया साधारण संस्कृत भापं अर्थ तक्षायेबलय् थथे जुउवइ - "थथे जिं न्यना तयागु दु । छगू समये सर्वतथागतस्वरूप म्ह काय वाक चित्तया हृदय जुया विज्या:म्ह भगवान् बज्रधर (बुद्ध) भगय् विहार याना विज्यात ।" थन भग शब्द सन्ध्याभाष्य शब्द ख: । साधारण संस्कृतं भगया अर्थ योनी अर्थात् नारीया गुप्ताङ्ग ख: । थथेधायेबले उगु बाक्यं भगवान् बज्रधर स्त्री योनी विहारयाना विज्यात धइगु अर्थ लगेजुइ । थ्व बिलकुल लोकमान्य विपरित जुल । परन्तु सन्ध्याभाष्य अनुसार भगया अर्थ "प्रज्ञा" ख: । अर्थात् भगवान् बज्रधर प्रज्ञाय् विराजमान जुया विज्यात धा:गु ख: । अथे हे सन्ध्याभाष्य शब्द अनुसार बज्रायाने प्रयुक्त मद्य व मांसया अर्थ 'अय्ला व ला' धा:गु मखु । थ्व खँयात स्पष्टयाना थ्व सफूतिइ धया:त:गु दु कि मद्यया अर्थ नैक्याया दुने च्वंगु

शुद्धगु प्राकृतिक जल खः, अले मांसया अर्थ फलफूल खः। थथे सन्ध्याभाष्य शब्दया अर्थ मथुउगुलिं अर्थया अनर्थ जुउवन। थुकेंयाना गुलिखे थेरवादीविज्ञतय्सं वज्रयानयात बुद्धधर्म हे मखु धका आलोचना नं यात। थथे आलोचना जुइगु अस्वाभाविक नं मखु। परन्तु बिडम्बनाया खँ छु धाःसा थ्व आलोचनाया क्रमय् गुलिखे थेरवादी विज्ञतय्सं संन्ध्याभाष्ययात शंकाया दृष्टिं स्वःगु खनेदु। गुलिसिनं जा थ्व सन्ध्याभाष्ययात "खँ मिलेयायेत लिपा दय्का हःगु" धकातक नं धार्यूकल।

यथार्थतः थजाःगु सन्ध्याभाष्य शब्द थेरवादया ग्रन्थे नं उल्लेख जुया च्वंगु दु। धम्मपदया श्लोक संख्या २९४ व २९५ थुकेया उदाहरण खः। व श्लोक थथे खः -

मातरं पितरं हन्त्वा राजानो द्वेच खत्तिये।

रट्ठसा'नुचरं हन्त्वा अनीधो याति ब्राम्हणो॥ २९४॥

मातरं पितरं हन्त्वा राजानो द्वेच सोत्थियो।

वेयग्ध पञ्चमं हन्त्वा अनीधो यातिब्राम्हणो॥ २९५॥

थुकेया साधारण अर्थ थथे खः-

"माँ व बौ निम्हेसित स्याना, अथे हे निम्ह क्षत्रिय जुजुपिन्त नं स्याना हानं फुक्क वासिन्दासहित छगू राज्ययात नष्ट याःम्ह ब्राम्हणयात गुबलें दुःख जुइमखु"। लिपायागु श्लोकया भावार्थ नं अथे हे खः।

थ्व धम्मपदया बाक्य भगवान् बुद्धया वचन खः। उक्त सूत्र अनुसार भगवान् बुद्धयागु बचन लोक ब्यवहारया विपरित

जुउवन। छु भगवान् बुद्धं मां, बौ, जुजु अले सम्पूर्ण जनतायात स्याना सम्पूर्ण देश नष्ट याःम्हेसित गुबलें दुःख जुइमखु धाल खइला? मखुसा बुद्धवचनया रूपय् थ्व सूत्र गनंवल?

यथार्थतः थ्व श्लोक सन्ध्याभाष्य शब्दं व्यक्तयाना तःगु खः। थन मातरं पितरं हन्त्वाया अर्थ मां बौ स्याना धाःगु मखुसे तृष्णा व अहंकारयात मदेका धाःगु खः, अथे हे उच्छेद व शाश्वत दृष्टिकोणयात निम्ह क्षत्रिय राजा धका संकेत याःगु खः। अले राज्य व सम्पूर्ण वासिन्दाया अर्थ द्वादशायतन अर्थात् भ्रीगु खुगू इन्द्रिय व इन्द्रियपाखें पिज्वैगु खुगू विषय वासना धाःगु खु। थथे हे बज्रयानय् मद्य व मासया अर्थ अय्ला व ला धाःगु मखु। उकें बज्रयानया सन्ध्याभाष्य शब्दयात अयथार्थ धाये मिलेमजुउ।

अले मेगु विषय खः बज्रयाने पिदना च्वंपि विविध देवदेवी पिं। यथार्थतः थ्व देवदेवीपिं फुक्कं प्रतिकात्मकजक खः। तर थेरवादीपिंसं थुकेयात विरोध याःगु खनेदु। परन्तु थेरवादेनं थजाःगु प्रतीकत दु। यथार्थतः भगवान् बुद्धया गुगु प्रतिमा खः व बुद्धया प्रतीक खः। भ्रीसं भगवान् बुद्धयात प्रत्यक्षरूपं मखं उकें वसपोल बुद्ध गथे च्वंम्ह धायेबले थथे च्वँम्हका धका क्यनेत प्रतीकया रूपं वसपोलया मूर्ति पिकया तल।

अथे हे भगवान् बुद्धं धर्म देशना याःगुयात धर्मचक्र धका प्रतीक बियातल। थथे हे बज्रयाने नं समय परिस्थिति अनुसार बुद्धधर्म म्वाका तयेगु निंतिं विभिन्न विषय बस्तुया सन्ध्याभाष्य

शब्दत प्रयोग जुल। वथैंनतुं मस: मस्युउपिन्त थुइकेया निंति प्रतिकात्मक स्वरूपत पिकया त:गु ख:। उकें बज्रयान म्हसिइकेत बज्रयानया हे चस्मां स्वयेमा, थेरवादया चस्मां स्वयां मिले जुइमखु। अथे हे थेरवाद स्वयेत बज्रयानया चस्मां स्वयां मिले जुइमखु। सायद् थ्व हे कारण जुइमा थुगु कार्यपत्र प्रस्तुत जुउवले गोष्ठीया सभापतितत्व ग्रहण याना विज्या:म्ह श्रद्धेय भन्ते डा. भिक्षु सुनन्द महास्थविरजुं थुगु विषये छु हे टिप्पणी याना विमज्या। थ्व वसपोल भन्तेया बज्रयानप्रति सद्भाव ख: धका जिं मनंतुना। जिगु विचारे थ्व बुद्धयानया भावना ख:। थुकेया लागि वसपोल भन्तेप्रति जिं आभार व्यक्तयाना।

कार्यपत्रयारूपय् प्रस्तुत जुउगु वसपोल श्री महीश्वरराज बज्राचार्य थ्व कृति थौं सफूया रूपय् नेपाल बौद्ध परिषद्पाखें पिदना च्वन। थुगु विषय् सम्बन्धित विज्ञजनपाखें सल्लाह सुझाव कायेया निंतिं धर्मदानयारूपय् थ्व सफू नि:शुल्क वितरण जुउगु ख:। आशा दु विद्वतजनपाखें आवश्यक सल्लाह सुझाव प्राप्त जुई। अन्ते थ्व सफूपिदंगु कारणं महायान बज्रयानया उत्थानय् छुं योगदान जुइ धइगु आशा याना वसपोल श्री महीश्वरराज बज्राचार्यया उत्तरोत्तर प्रगतिया कामना याना। अस्तु।

२०६० साल भाद्र २७ गते — *मीनबहादुर बज्राचार्य*

भाद्रकृष्ण तृतीया (गातिला) कोषाध्यक्ष एवं जनसम्पर्क अधिकृत

नेपाल बौद्ध परिषद्

प्रस्तावना

बज्रयान बुद्धधर्मय् जन्मंनिसें मृत्युतकया संस्कारया नापनापं सर्वजन हिताय सर्वजन सुखाययया कामना यासे न्हयावलें न्ह्यागु ज्या या:सां दकले न्हापां गुरुमण्डल पूजा यायेगु चलन दु । प्रत्येक महायानी बज्रयानी शाक्य बज्राचार्यया परिवारे सुथन्हापां गुरुमण्डल पूजा यानाजक दैनिक जीवन क्रिया आरम्भ यायेगुं चलन अद्यापि दहेदनि । थथे न्ह्यागुं पूजा आरम्भ याये न्हय: अथवा दैनिक जीवन क्रिया सन्चालन याये न्हय: गुरुमण्डल दने मा:गुया कारण छु ? थौं बज्रयानया हर्ताकर्ता धायका च्वंपि गुलिखे पुरोहित तयेसंनापं थ्व खँ मसिया केवल परम्पराया नामं जक गुरु मण्डल पूजा यायेगु चलन जुया वया च्वंगु दु ।

थ्व रचना प्रस्तुत यानागुया मूल उद्देश्य थ्वहे खँ स्पष्ट यायेगु ख: ।

थ्व रचना वंगु श्रावण ३ गते प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्व विद्यालय अन्तर्गत किंकुशल गवेशक मण्डल पाखें यल ज्या:बहालय् सन्चालन जुउगु गोष्ठी प्रस्तुत यानागु कार्यपत्र ख: । थुगु गोष्ठीया अध्यक्षता प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्व विद्यालयया अध्यक्ष डा. भिक्षु सुनन्द महास्थविरजुं याना विज्या:गु ख: । अले थ्व कार्यपत्र टिप्पणी याना दिइम्ह ख: यैंया बौद्ध विद्वान डा. सानुभाइ डंगोल । अथे हे श्री हिरण्यराज बज्राचार्य व

विद्याकुमारी बज्राचार्यपिंसं नं थुगु कार्यपत्रयात कया थ:थ:गु मन्तब्य एवं जिज्ञासा प्वंका बिज्यागु जुल ।

महायान बज्रयान विषययात कया वसपोल भन्ते डा. सुनन्द महास्थविरजुं किंकुशल गवेशक मण्डलपाखें सन्चालन जुयाच्वंगु गोष्ठी उचित स्थान बिया विज्या:गु छगू महत्वपूर्ण खँ ख: । थुलिजक मखु वसपोलं नेपाल भाषां पाठ यानागु थ्व कार्यपत्रयात सिद्धार्थ विश्वविद्यालययया बुलेटिनय् नेपालीभाषां थुकेया संक्षेपिकरण प्रस्तुत याना विज्यात । थुकें सिइदु वसपोलयाके बुद्ध धर्मया मे मेगु 'यान'प्रति नं सद्भाव दु । थुकें जित: थेरवादया अग्रणी व्यक्तित्व आचार्य भिक्षु अमृतानन्दया सम्भना जुउ व: । गुम्हसिनं बुद्धधर्मया यथोचित विकासया लागिं श्रावकयान (थेरवाद), महायान, बज्रयान थ्व स्वंगू यानया उत्तिकं आवश्यक दु धइगु भावनां नेपा:या न्हापांगु बौद्ध संस्था धर्मोदय सभाया सभापति क्रमश: थ्व स्वंगू यानया छम्ह छम्ह पालंपा जुयेगु व्यवस्था याना बिज्यात । थ्व ख: बुद्धयानया भावना । थुकेंयाना बौद्ध एकता पिज्वई, अले संसारया फुक्क बौद्धत छ्धिछ्पं ख: धइगु भावना जागृत जुइ । उकें प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्वविद्यालययया किंकुशल गवेषण मण्डलपाखें न्ह्यब्वना च्वंगु गोष्ठी थ्व बज्रयान विषययागु कार्यपत्र प्रस्तुत याकुगुलिं जिं वसपोल भन्ते सुनन्द महास्थविरजुप्रति दुनुगलंनिसें आभार व्यक्त यानाच्वना ।

थ्व ख: थुगु प्रस्तुति "वज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया

रहस्य" विपय कार्यपत्र प्रस्तुत यानागुया जिगु अनुभूति ।

आ थन न्ह्यब्वाय् त्यना जिं थ्व कार्यपत्र छ्याय् च्वया धैगु विपय ।

जिं बि.सं. २०५० सालनिसें बुद्धधर्म सम्बन्धी लेख च्वयेगु सुरु यानागु ख: । थुगु क्रमय् थ्व प्रस्तुति जिगु च्यागूगु प्रकाशित कृति ख: । जिं गुलि नं लेख च्वया व फुक्कं परिस्थितिवश् बाध्यताया कारणंजक ख: । जब जितं छुं नं विषये जनसाधारण यात ज्ञानबोध यायेमाल धइगु अनुभूत जुइ उबले उगु विषये थ:म्ह स्युउगु खँ त च्वयेगु याना । प्रस्तुत च्वसु थथे हे परिस्थितिवश् बाध्यताया उपज ख: । थुगु सन्दर्भय् उदाहरणया लागि निगू रोचक प्रसङ्ग थन उल्लेख यायेत्यना । व थथे ख: -

छम्ह जि मित्र दु । तापा:गु नातां किजा धायेमा:म्ह । कारोबारया सिलसिलाय् जिथाय् बराबर वया च्वनिम्ह । छुं भतिचा ब्वना नं त:म्ह तर ब्यापारया ज्यां यक्कोहे कमाय् यानाच्वंम्ह । छन्हु खँलावलाया क्रमय् जिं वइत धया,- "छ:पिंस थुगु जुनिइ यक्को हे कमाय्यात । तर छन्हू भीसं आर्जन यानागु फुक्क भौतिक सम्पत्ति त्व:ता वनेमानि । उकें मेगु जुनियात: नँ भीसं छुँ भतिचा मुंकेगु ज्या यायेमा ।

वं अनभिज्ञता प्रकटयाना न्यन,- "छुयाये माल ले?" प्रत्युत्तरे जिं धया,- "दान धर्म यायेगु । भगवान् बुद्धं, 'सब्ब दानं धम्मदानं जीनाति' अर्थात् दान मध्ये दकले त:धगु दान धर्मदान धया बिज्यात । उकें फ:सा धर्मया खँ मेपिन्त कनेगु, मफुसा

धर्म सम्बन्धी सफूत प्रकाशन यायेगु । फतधा:सा धार्मिक क्रियाकलापे सम्लग्न जुइगु, मफुत धा:सा अजा:गु ज्याय् आर्थिक गुहालि विइगु । थुकेंयाना थ:गु कीर्ति नं च्वनी परलोक नं सुधार जुइ ।"

जिगु खँ वइत पचे मजुल । छुँ भतिचा खिन्न जुया वं लिस: बिल, -"छु धयागु दाइनं, धेवा कमाय् याये धायागु गुलि थाकु । परलोक सुधारया लागिं जिं न्हिन्हिं न्हिकंयाना च्वनागु दु, सुथय् चिभा द्य: चा:हिला च्वनागु दु । न्हिकं मयायकं चिभा द्य: चा:महिकं जिं सुथसिया च्या हे मत्वना । उकें हे जित भगवानं स्व:गु ख:, मेगु जन्मे नं अवश्य हे स्वइ । वश् जित थुलिहे द:सा गा ।"

वइगु खंयात छुँ भतिचा समर्थन याना जिं हाकनं धया-"छें:पिंसं धा:गुला छखें ठीक हे ख: ।" जिं हाकनं न्यना,-"न्हिकं यायेबलय् छुयायेगुलय् ?"

वँ सहज रूपं जवाफ बिल,- "गुरुमण्डल दनेगु"

"गुरुमण्डल दनेगुया अर्थ छु ले?" जिं हाकनं न्यना ।

"वला मस्यु बा:, परम्परांनिंसे चलेजुया वयाच्वंगु कथं जिं गुरुमण्डल दना च्वना । न्ह्यागु सां छु, भगवान्या पूजा यायेगु ख:, थ:गु सुरक्षाया लागिं वहे याना च्वना । "

वैगु खं जित: आश्चार्य जुल । छम्ह: गृहस्थ बौद्ध अर्थात् महायानीं थ:म्ह यानागु पूजाया अर्थ नं मस्युखनी । केवल परम्परा निर्वाह यायेगुयात हे वं थ:गु धर्म सम्भ्रेजुल । थथे

"भौचा चिना श्राद्ध याये थयूँ" थ:गु परम्परा निर्वाह यायेगु यात:हे महान धर्म यानागु धका सम्भे जुइपिं थन आपालं आपा बौद्धत दु। इमिसं थ: महायानी बज्रयानी जुयानं थुकेया अर्थ मथुउ। केवल परम्पराया ज्या: यायेगु हे इमिगु धर्म ख:। थ्व हे परम्परा अनुसार इमिसं न्हिकं यायेगु नामं गुरुमण्डल पूजा यानाच्वन। थुके यात:हे त:धंगु पुण्य कर्म सम्भे जुयाच्वन।

थ्व जुल साधारण ब्यक्ति तयेगु धारणा। तर शिक्षित वर्गपाखें नं धर्मयात थ:गु स्वार्थ अनुकुल ब्याख्या याना परम्परा न्ह्याका वया च्वंपि नं थन आपालं हे दु। छगू उदाहरण थन न्ह्यथने,-

थ्वयां न्हापा जिं नेपाली भाषां महायान धर्म सम्बन्धी छगू स्वफू पिकयागु ख:। उकेया नां ख: "महायान धर्ममा मद्य मांसको प्रयोग"। थ्व: सफुतिइ जिं महायान धर्मशास्त्र अनुसार मद्य मांसया अर्थ "ला, अय्ला" धा:गु मखु धका ब्याख्या याना। थुके जिं महायानी ग्रन्थ "लंकावतार सूत्र" अनुसार ला नय्गु महापाप ख: धका क्यनेगु नं कुत: याना। अले अय्ला त्वनेगु नं अथे हे बुद्ध धर्मय् बर्जित जुया च्वंगु खं नं उके जिं सप्रमाण न्हयथना। जिगु थ्व कृति प्रकाशित जुसेंलीं यल न:टोल विशाखा मार्गय् च्वंम्ह: जिम्ह छम्ह चिरपरिचित मित्र श्री पूर्णबहादुर शाक्यंजुं छन्हु जित न्यंकल,- "महीश्वरजी, जिं मचांनिसें ला अय्ला सेवन याना वयाच्वना। तर छ:पिनिगु सफू 'महायान धर्ममा माद्य मांसको प्रयोग' ब्वंसेलि ला अय्ला नया त्वना

धर्म विपरित ज्या याना च्वना धका मतिइ वन। उकें जिं मद्य मांस सेवन यायेगु त्व:ता बिया। मचांनिसें नया वयागु चिजत बुढा जुइका त्व:ते साप हे थाकु खनी। तर अथे नं छ:पिनिगु सफूतिं जित: व बस्तुप्रति बितृष्णा उत्पन्न यानाबिल, जित: लं क्यना बिल। उकेया लागि छ:पिन्त यक्को यक्को सुभाय्।"

वय्क:या खँ न्यना जित तसकं हे लय्ता वल। जिगु सफूतिं कमसेकम छम्हजक जुउसां प्रभावित जुल धइगु जिगु मतिइ वन। जिं स्वाभाविक रूपं वसपोलयात धया,- "छ:पिंसं बाँला:गु खं न्यंकल। ला अय्ला धैगु दैत्यतयेगु आहार ख:। पशुतयेगु खँ ल्हायेगु ख:सा ला धइगु धुँ, चितुवा या आहार ख:। पंछितये नं गिद्ध, इमातयेसं जक ला नइ। शान्तिया प्रतिक बखुं नं ला नइमखु। भ्नी बौद्ध जुया कमसेकम नं पूजा कर्मय् ला अय्ला मतय्गु यायेमा धइगु जिगु धारणा ख:। छ:पिंसं व चिज सेवन यायेगु हे त्व:ता बिज्यात, तसकं हे बाँला।

जिगु कृतिं छम्ह सां प्रभावित जुल। जित तसकंहे लय्ता वल। आ नं वया हे च्वन तिनि। थथेहे बिस्तार बिस्तारं बुद्ध धर्मय् वैच्वंगु थ्व विकृति मदया वनिइ धइगु जिं आशा याना।

छन्हु वसपोल पूर्णबहादुरभाजु हथासं हथासं जिथाय् बिज्याना खं न्यंकल,- "गथे महीश्वरभाजु, छ:पिंसं ला अय्ला नये त्वने याय्मज्यु धा:गु खं मिले मजुउ थयँ च्वँ। जिंला

म्वाछिम्वाकं त्व:ता धका मने वन ।

"छाय् छु जुल?" जिं अजुगति चाया न्यना । वसपोलं थ:गु खँ स्पष्ट यायेत न्यंकल,- "जि म्हिग: यें बौद्धय् मल्जुया तिथिया भ्वय् वना:गु । अन किजा धायेमा:म्ह छम्ह दु । जिन्दगीभर साकाहारी जुया च्वँम्ह । वं म्हिगया भ्वजय् ला नं नल अय्ला नं त्वनाच्वन । तर जिं धा:सा मनया । जि साकाहारी जुउगु खना व गजब जुल, व मांसाहारी जुउगु खना जि गजब जुया । जिं वइके न्यना,-"छं मचांनिसे ला व अय्ला सेवन मया, आ बुढा जुइका छाय् याना? ।" लिस:ले वं थथे धाल,- "जिं थुगुसी देखा कया । देखा बिउम्ह गुरुं ला अय्ला सेवन मया:म्ह बौद्ध हे मखु धा:गुलिं नयेगु शुरु याना । अले छं मचानिसे नया व:म्हेसिनं आ: छाय् त्व:तागुलय् धका जिके न्यन । जिं छ:पिनिगु नां कया खँ कना । तर वं उलिमछि ब्वना त:म्ह गुरुं धा:गु खँ गथे मखइ धका जित न्यंकल । यर्थाथ खँ छु ख: ?" वसपोलं आश्चर्य चाया जित: प्रश्न यात । जिं उत्सुकतापूर्वक प्रतिप्रश्न याना,- "अले छ:पिंस नयाला लय् ?"

"अनला मनया तर दोमन जुल" उकेँ छ:पिंके छक न्यने धका वया ।" वसपोलं थ:गु मनया खँ प्वंकल ।

वसपोल यात ध्वाथुइक खँ कनेत जिं उदाहरण बिया धया,- "स्वइ बिज्याहुँ पूर्णजी, बुद्धधर्मया सम्पूर्ण विषये पूवंक सुनानं ब्वने फइमखु । जिं छगू उदाहरण बिइ, जिं श्री ५ या सरकारया कृषि अफिसे तीस बर्ष ज्यायाना । अनं गुलिसिनं

जाकिइ बिद्यावारिधि (PhD) यात, गुलिसिनं छ्वय् विद्यावारिधि यात, अथ हे गुलिसिनं गोलभेडाय, गुलिसिनं आलुइ, गुलिसिनं च्याउलय्, गुलिसिनं वांगु छगू तरकारी आदि इत्यादी कृषिया विभिन्न विषयबस्तुलय् विद्याविरिधि याना डाक्टर उपाधि काल। तर कृषिइ हे धका सुनानं विद्यावारिधि मया, यायनं फैइमखु, याके बिइनं मखु। अथे हे हानं जाकिइ विद्याविरिधि या:म्हं छ्व्या विषये बाँलाक सिइमखु। छ्वय् विद्याविरिधि या:म्हं जाकिया विषये सिइमखु। अथे हे आलुइ विद्यावारिधि या:म्हं गोलभेडाया विषये सिइमखु, गोलभेडाया विषये ब्वना व:म्हं भान्टाया विषये सिइमखु, भान्टाया विषये ब्वना व:म्हं मेगु तरकारीया विषये सिइमखु। अथे हे बुद्ध धर्मेनं ख:। बुद्ध धर्मे हे ध:का सुनानं विद्यावारिधि याय् फइमखु। अर्थात् बुद्ध धर्मे हे धका सुनानं (Ph. D) डाक्टर पासयाये फइ मखु। थथे याके बिइनं मखु। उके दुनेयागु छगू विषयेजक पूर्णता हासिल याइगु ख:। गुम्हसिनं गुगु विषये विद्यावारिधि यात वं उगु विषयेजक सिइ, मेगु विषये बाँलाक सिइमखु। खजा जि अथे यक्को ब्वना तयाम्ह जा मखु तर छु धा:सा जिं गुगु विषये अध्ययन याना व विषये थ:म्हं स्युउगु अनुसार सप्रमाण कलम न्ह्याका च्वना। जिं धयागु खँ मखुसा विज्ञजनपिंसं थ्व खँ मिलेमजु धायेमा:गु ख:। छाय् मधाल ? मनुतय्सं थ:थ:गु बुद्धिया क्षमता अनुसार शिक्षा ग्रहण यानाच्वनिइ। गुलिसिनं थ:गु स्वार्थ अनुकुलं धर्मया ब्याख्या याना च्वनिइ। उकें थ्व विपये थ:गु स्वविवेक नं प्रयोग

याना बिज्याहुँ। जिं स्वयेबलय् सकभर बौद्धतयेसं ला व अय्ला भक्षण याये मज्यु। सकभर बौद्ध पूजाय् थ्व चिजयात बर्जित यायेमा। यदि सुनानं ला व अय्ला मनःम्ह बौद्ध मखु धाल धाःसा जिगु विचारय् वःहे अबौद्ध खः।

जिगु खँ वसपोल आश्वस्त जुया बिज्यात। थ्व खँ २०५९ साल मंसिर महिनापाखे यागु खः। वसपोल पूर्णबहादुर शाक्यंजुं आःतकनं ला व अय्ला ग्रहण याःगु जिं मस्यु।

थन लुमंके बहःगु खँ छु धाःसा यदि सुँ व्यक्तिं ला अय्ला सेवन यायेगु इच्छां गुरुयात पाना नःगु खःसा थ्व उम्ह शिष्यया अशोभनीय ज्या खः। तर यदि धार्त्थें हे थथे ला अय्ला सेवन मयाःम्ह बौद्ध हे मखु धका उगु बस्तु सेवन याकुउगु खःसा थ्व भन् हे अशोभनीय ज्या जुल। थुकें याना बुद्धधर्मय् बिकृति जक वइ। थथेहे जुया महायान बज्रयान पतन जुयावंगु खः धयां सायद् अत्यक्ति जुइ मखु।

बज्रयाने देखा काय् धुंका अर्थात् दीक्षित जुइ धुंका दैनिक जीवनक्रिया संचालन याये न्ह्यः गुरुमण्डल दना न्हिकं याय्माःगु प्रावधान दु। थ्व हे विधि अनुसार देखा काःपिंसं न्हिकंयाना वयाच्वंगु ख। यथार्थतः थौ कन्हे शाक्य, गुरु बज्राचार्यपिंसं न्हिकं यायेमाःगु खँयात कया ब्यापक प्रचार प्रसार याना नं च्वंगु दु। गुरुमण्डल विधिया सफू नं पिहाँ वयाच्वंगु दु। तर व सफूतिइ गुरुमण्डल पूजा छाय् यायेमाःगु धइगु खँ मदु। अथेहे

देखा दुपिं आपासिके जिं गुरुमण्डल दनागुया अर्थ छु धका न्यना बलय् आपासिनं केवल परम्पराया अनुकरण यानागु खँजक न्हयथन ।

उकें गुरुमण्डल पूजा यायमा:गुया दार्शनिक पक्ष थुइके बिइया लागि जिं थ:म्हं स्युउगु खँ च्वया पिकया। थुगु कृतियात प्रस्तावित सिद्धार्थ विश्वविद्यालयया अध्यक्ष डा. भिक्षु सुनन्द महास्थविरजुं उगु विश्वविद्यालयया किंकुशल गोवेषण मण्डल पाखें जुयाच्वंगु गोष्ठी कार्यपत्रया रूपय् प्रस्तुत यायेगु अवसर बियाबिज्यात। थुकेया लागि जिं वसपोलप्रति हानं छक हार्दिक आभार व्यक्त याना ।

थ्व बज्रयान विषययागु कार्यपत्रयात सम्बन्धित क्षेत्रय् व्यापक प्रचार प्रसार यायेगु विचारं थुकेयात सफूया रूपय् नेपाल बौद्ध परिषद् पाखें पिकया नि:शुल्क वितरण याय्गु व्यवस्था यानागु ख: । निकट भविष्ये थुके गुरुमण्डलया परिभाषा एवं तत्सम्बन्धी यलय् प्रचलित पूजा विधि समावेश याना पिकायेगु नं ग्व:सा जुया च्वंगु दु। थुकेया लागि सम्बन्धित विज्ञजन पाखें यथायोग्य बौद्धिक सुझाव एवं बौद्ध शुभचिन्तक महानुभावतपाखें आर्थिक सहयोग प्राप्त जुइ धइगु आशायाना।

अन्तय् नेपाल बौद्ध परिषद् पाखें थ्व सफू पिकायेत प्रायोजक जुया विउम्ह जिम्ह श्रीमती बसन्ती बज्राचार्ययात दुनुगलंनिसे धन्यवाद ज्ञापन याना। अथे हे थ्व सफूया विषये थ:गु मन्तब्य ब्यक्त याना विज्या:म्ह नेपाल बौद्ध परिषद्या

कोपाध्यक्ष एवं जनसम्पर्क अधिकृत विद्वान् भाजु मीनबहादुर बज्राचार्यप्रति नं आभार ब्यक्त याना। अस्तु।

भवतु सर्व मङ्गलमं

२०६० भाद्र २८ गते बुधबार
मधुपूर्णिमा

- महीश्वरराज बज्राचार्य
अध्यक्ष
नेपाल बौद्ध परिषद्

बज्रयान चर्याय्
गुरुमण्डल पूजाया रहस्य

बज्रयान चर्याय् गुरुमण्डल पूजाया रहस्य

बुद्धधर्मया मूल लक्ष्य निर्वाण प्राप्त यायेगु खः। निर्वाणया अर्थ खः जन्म मृत्युया चक्रं पार जुया वनेगु अर्थात् मोक्ष जुयेगु। तर थ्व मोक्ष हिन्दू धर्मय् धया तःकथं भाग्य विधाताया रूपय् च्वना च्वंम्ह तथाकथित ईश्वरया शरीरे लीन जुया वनेगु मखुसे थ्व त्रैधातुक लोके हाकनं जन्म काय् म्वाक देह त्याग यायेगु खः। महायान वज्रायान अनुसार निर्वाणया अर्थ सुखावती भुवने वास याः वनेगु खः।

वज्रयानी दर्शन अनुसार सुखावती भुवन आदिबुद्ध अमिताभ तथागतया क्षेत्र खः। अन चन्द्र सूर्य धयागु मदु। उकिं अन दिन व रात धइगु नं मदु। अन च्वंपि फुकसियां थःथःगु शरीरे पञ्चरश्मिं व्याप्त जुयाच्वनी। उकिं अन अन्धकार धइगु नं मदु। केवल ध्यान, धर्म श्रवन व वाचन इमिगु आहार जुया च्वनी। इमिगु ज्या खः प्राणीमात्रयात उद्धार यायेगु। थुकेया लागि इमिसं आवश्यकतानुसार विविध रूप धारण याय् फुगु जुया च्वनी।

थ्व निर्वाण भूमिइ वनेगु आपालं लंपुत दु। उकेमध्ये

वज्रयानया लंपु अति सुगम धका बुद्धधर्म शास्त्रय् व्याख्या यानातल। थ्व वज्रयान विधिकथं निर्वाणया लंपुइ अग्रसर जुइत दकले न्हापां याय् मा:गु चर्या ख: गुरु मण्डल पूजा। उकिं थ्व गुरुमण्डल चर्या बज्रयान विधिकथं निर्वाणय् वनेगु दकले न्हापांगु त्वाथ: ख:।

बौद्ध शास्त्रअनुसार बज्रयान, महायान अन्तर्गत न्ह्य व्वाना च्वंगु छगू प्रगतिशील मार्ग ख:। वज्रयानया साधन तन्त्र, मन्त्र एवं योगचर्या ख:। थुकेया पथ प्रदर्शक ख: वज्राचार्य। अर्थात् वज्राचार्य वज्रयानया गुरु ख:। अले थ्व मार्गे वनिइपिं फुक्क साधकत महायानी ख:। थ्व महायानी तय्त गुरूजुया विज्या:पिं वज्राचार्यपिंसं वज्रयान विधिकथं निर्वाणय् न्ह्यच्वाका च्वनी। थुगु क्रमय् दकले न्हापां कार्यारम्भ जुइ गुरुमण्डल-चर्या पाखें। उकें गुरुमण्डलय् प्रवेश जुइ न्ह्य: न्हापां सिइकेमाल गुरुया अर्थ छु? सुयात गुरु धाय्गु?

गुरुया अर्थ,-

बौद्ध ग्रन्थ योगसिद्धान्तय् गुरु शब्दय् च्वंगु आख: 'गु' व 'रु' या अर्थ थथे बिया त:गु दु।

गुकार स्तेजवान् विद्युत् रुकारो जलदा स्मृता।
विधुत मेघ यथाकाशे गुरु एवं तथा भुवि॥⊗

भावार्थ,-

गुरु शब्दय् 'गु' आकार जुयाच्वंगु आख:या अर्थ तसकंहे

तेजवान्‌गु विजुलि अर्थात् पल्पसा खः । अले 'रु' आकारगु आखःया अर्थ खः जलदा । संस्कृतय् जलदाया व्याख्या थथे याना तःगु दु,- 'जलं ददातीति जलदा, अर्थात् जल (लः) विइम्हयात जलदा धाइ । थुगु कथं 'रु' या प्रतिनिधित्व यानाच्वंम्ह जलदाया अर्थ लखं जाया च्वंगु सुपाय्ँ धाःगु खः ।

उकें गुरु शब्दय् च्वँगु 'गु'या अर्थ विजुली अर्थात् पल्पसा खःसा 'रु' या अर्थ लखं जाया च्वंगु सुपाय्ँ खः ।

गथे पल्पसा व लखं जाःगु सुपाय् मिलेजुयालि जलवृष्टि जुया प्राणीपिन्त हित सुख याइगु खः, अथेहे गुरु जनपाखें शिष्यवर्गपिन्त यथार्थ ज्ञान लाभजुया सुख शान्ति प्राप्त जुया च्वनी ।⊗

गुरु सुखः ?

बुद्धधर्म अनुसार भौतिक सुख यथार्थ सुख मखु । थ्व केवल क्षणिक सुखजक खः । छायधाःसा सम्पूर्ण बस्तु अनित्य खः, अनित्यगु वस्तुनं प्राप्त जुइगु सुख नं अनित्य खः । थुकें केवल दुःखजक वियाच्वनी । उकें थ्व भौतिक सुखं मुक्त जुइगु हे नित्य सुख खः । थ्व खः निर्वाण ।

उकें गुरु व खः गुम्हेसिनं निर्वाणरूपि सर्व्वोच्च सुख शान्तिइ न्ह्यव्वाका च्वनी ।

⊗ पं. वै. आशाकाजी बज्राचार्यया नेपाल भाषा-कृति "आचार्य पं. अद्वयवज्र कृत गुरुमण्डलार्चन पुस्तकम्", प्रकाशक-लेखक स्वयं, प्रथम संस्करण वि.सं. २०४६ पृष्ठ - १२९

वज्रयाने निर्वाण प्राप्तिया लागि वज्रयान विधि सञ्चालन याइम्ह गुरुयात वज्राचार्य धयातल । शास्त्रअनुसार वज्राचार्य आदिबुद्ध वज्रसत्त्वया प्रतिनिधिजुया पूजा सञ्चालन याइम्ह खः ।

आ थनं प्रश्नं वै वज्राचार्यया लक्षण छु खः ? सुयात वज्राचार्य धाय्‌गु ?

वज्राचार्य

महायान धर्मया मूल आधार शून्यताज्ञान खः । थ्व शून्यता ज्ञान नं निगू वर्गे विभाजित जुयाच्वंगु दु । छगू खः माध्यमिक दर्शन, अले मेगु खः योगाचार दर्शन अर्थात् विज्ञानवाद । माध्यमिक दर्शन, महायानी दर्शन खःसा योगाचार दर्शन वज्रयानी दर्शन खः । थ्व योगाचार दर्शन अर्थात् विज्ञानवाद अनुरूप ज्या याइम्ह गुरु वज्राचार्य खः ।

उकिं वज्राचार्यया लक्षण सिइके न्हयः न्हापां थुइके माल शून्यता ज्ञान धइगु छु ?

शून्यता ज्ञान

साधारणतः शून्यताया अर्थ भौतिक रूप वा आकारप्रकार छुँ हे मदुगु अवस्था खः । तर महायान धर्मय् थ्व शब्द छगू विशिष्ट अर्थय् प्रयोग जुया च्वंगु दु । थन थुकेया अर्थ खः सृष्टिया सम्पूर्ण चेतन अचेतन वस्तुया यथार्थता । थुजागु यथाभूत ज्ञान दर्शन जुइगु सर्वोच्च ज्ञानया नां खः शून्यता

ज्ञान। थ्व शून्यता ज्ञान महायान धर्मया केन्द्र विन्दु खः। थुके सम्पूर्ण बौद्ध दर्शनया आधार स्तम्भ जुयाच्वंगु अनित्य, दुःख, अनात्म ज्ञान समाहित जुया च्वंगु दु।

सिद्धार्थ गौतमयात गुगु ज्ञान प्राप्त जुया बुद्धत्व लाभ जुल व ज्ञानयात वसपोलं प्रतीत्य-समुत्पाद धका नां तया विज्यात अर्थात् प्रतीत्यसमुत्पादया ज्ञान लाभ जुसेंलितिनि सिद्धार्थ गौतमं बुद्धत्व प्राप्त याना विज्यात। गुगु वैशाख पुन्हिखुन्हु वसपोलं बुद्धत्व प्राप्त याना विज्यात, उगु चान्हेसिया तृतीय प्रहरे थ्व प्रतीत्यसमुत्पादया ज्ञान वसपोलयात प्राप्त जुउगु खः, उगु चाया प्रथम प्रहरे वसपोलं पूर्वानुस्मृतिया ज्ञान प्राप्तयाना विज्याःगु खः गुगु ज्ञानं वसपोलयात पूर्वजन्मया खंत सस्मरण जुया वःगु खः। अले वहे चाया दुतीय प्रहरे वसपोलयात दिब्य चक्षु प्राप्तजुल गुकेंयाना वसपोलं सम्पूर्ण विश्वयात निर्मलगु न्हायकने खनिइगु प्रतिबिम्बथयँ् खँका विज्यात।

थ्व प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञान प्राप्त जुसेलितिनि वसपोल बुद्ध जुया बिज्याःगु जुउगुलिं थ्व ज्ञान सम्पूर्ण बुद्धधर्मया मेरुदण्ड खः। उकें भगवान् बुद्धं आर्यशालिस्तम्भ सूत्रय् धया विज्यात, - *"य प्रतीत्य समुत्पादं पश्यति, स धर्मं पश्यति, य धर्मं पश्यति स बुद्धं पश्यति"* अर्थात् गुम्हसिनं प्रतीत्यसमुत्पादयात खंकिइ वं धर्मयात खंकिइ, गुम्हसिनं धर्मयात खंकिइ वं बुद्धयात खंकिइ।

भगवान् बुद्धया थ्व वाक्यं स्पप्ट जुइ कि बुद्ध धर्म धइगु

हे प्रतीत्यसमुत्पाद खः, प्रतीत्य समुत्पाद धइगु हे बुद्धधर्म खः। उकें बुद्धधर्मय् थ्व प्रतीत्यसमुत्पादया अर्थ तसकें हे व्यापक, गम्भीर, दुर्बोध्य एवं रहस्यमय जुया च्वंगु दु।

साधारणतयाः प्रतीत्यसमुत्पादया अर्थ खः प्रत्यय पाखें उत्पाद • अर्थात् छगू वस्तुया कारणं मेगु बस्तु उत्पन्न जुइगु। गथे कि सिमाय् अं सःगु भीसं खना च्वनिइ। व सिमाय् अं सःगुया मूल कारण उकेया पुसा अर्थात् अंपु खः। व पुसां चुलि (अङ्कुर) पिहांवइ, चुलियाकें हः दयावइ, हलं कचा, कचां नाल, नालं दँ, दँ नँ गर्भ, गर्भं मुखु पिहाँवइ, अथे हे मुखुनं स्वाँ ह्वै, स्वाँ नं फल सइ। थन फल सःगुया कारण स्वाँ खः, स्वाँया कारणं हे फल पिहाँ वःगु खः। अथे हे स्वाँ ह्वःगुया कारण मुखु खः, मुखु पिहाँ वःगुया कारण गर्भ खः, गर्भया कारण दँ खः। दँ पिहाँ तःगुया कारण नाल खः, नालया कारण कचा ख, कचा पिहाँ वःगुया कारण हः खः, हः दया वःगुया कारण अङ्कुर खः, अङ्कुर पिज्वःगुया कारण बीज खः, अले व बीज पिहाँ वःगुया कारण वहे सिमाया फल खः। थुगु प्रकारं व अंया जीवन चक्र चाःहिला च्वनिइ।

थथे हे प्रत्येक बस्तु उत्पन्न जुइगुया थःथःगु कारणत दु। व कारण सामाग्रि गुबले गुबले चुउलाः वइ उबले उबले वस्तुया निर्माण जुजुं वनिइ। उकें प्रत्येक बस्तुया उत्पत्ति

• *राहुलसांकृत्यायन कृत बौद्ध दर्शन, इ.सं.- २००२ संस्करण, प्रकाशक-किताब महल, इलाहवाद, पृष्ठ - ३०*

थ:थमं (स्वत:) जुउगु नं मखु, कत:पिनि पाखें (परत:) जुउगु नं मखु, थ: कत: (स्वत: परत:) मिलेजुया जुइगु नं मखु, अथे हे छुं छगू घटना क्रमंयाना आकस्मिक रूपं अथवा सुँछम्ह सर्वशक्तिमान परब्रम्ह परमात्माया कारणं जुइगुनं मखु। थ्व केवल प्रतीत्यसमुत्पादया नियम अनुसार जुइगु जक ख:।

उकेँ बस्तुया निर्माण क्रमयात कया भगवान् बुद्धं धया विज्यात, -"अस्मिन् सति इदं भवति, अस्योत्पादात्त् इदं उत्पद्यते", अर्थात् थ्व दुउगुलि व दयावल, थुकेया उत्पत्तिं व वस्तुया उत्पत्ति जुल।

थ्व हे प्रतीत्यसमुत्पादया नियमयात जब जीवन रेखाय् प्रयोग यात, उबले थ्व चेतनशील शरीरया दुने, आत्मा नाम जुया च्वंगु नित्यवस्तु छुँ हे मदु परन्तु पुनजर्न्म दु धका खनेदया वल। प्रतीत्यसमुत्पादया नियम अनुसार पुनर्जन्म जुइगुया कारण झिंनिगू त्वाथ: दु, थुकेयात द्वादशाङ्ग प्रतीत्यसमुत्पाद धयातल। अले थ्व प्रतीत्यसमुत्पाद यात जब सांसारिक विषय बस्तुलय् प्रयोग याना स्वत उबले शून्यताज्ञान प्रादुर्भाव जुल।

शून्यताज्ञान अनुसार थ्व संसारे गुलि नं बस्तुत दया च्वन व फुक्कं न्हायकने दुने खने दइगु प्रतिविम्ब थयँजक खनेदया च्वंगु ख:। न्हायकने दुने अनेक बस्तुत खनेदया च्वनिइ, उकेया कारण व न्हायकँया न्हयँने चुउला: व:गु सामानत ख:। न्हायकंया न्हयंने चुउला: व:गु व कारण सामाग्रित जब लिकया छ्वै, उबले व न्हायकने खनेदया च्वंगु सामानत नं मदया

वनिइ । व थयँ् हे थः थःगु कारण सामाग्रि मिले जुउबलकि बस्तुया उत्पादन जुजुं बनिइ । अले व कारण सामाग्रित मन्त कि व बस्तु नं मदया वनिइ । उदाहरणया लागि भ्रीसं न्हिंन्हिं लः त्वना च्वना, थ्व लः जीवनया मूल आधारमध्ये छगू खः । तर थ्व लः गनं दया वल? सुनां छाय् दय्कल? धात्थें धाय्गु खःसा लः धइगु अथें दयाः वःगु नं मखु, सुनां दय्का तःगुनं मखु । थन आकाशे विभिन्न प्रकारया वायुतत्वत दया च्वंगु दु । गुकेयात ग्याँस अङ्ग्रेजि भाषां ग्यास धया तल । व विविध ग्याँसतमध्ये जब हाइड्रोजन नां जुया च्वंगु ग्याँस निगु भाग अक्सिजन धइगु ग्याँसया छगु भागनाप मिले जुइ, अले लः पिहाँवइ । जब व हाइड्रोजन व अक्सिजन ग्याँस परस्परे छुते जुइ, अले व लः नं मदया वनिइ । थन लः दुगुया कारण उगु निगु ग्याँसत खः । उकें लः धका सुना नं उत्पत्ति याःगु मखु । उगु उगु तत्वत मिले जुउवःगुया कारणं लः पिहां वःगु खः । थुकें छु सिइदत धाःसा लः धइगु स्वतः दया वःगु नं मखु, पर तः दया वःगु नं मखु, स्वतः परतः मिलेजुया दयावःगु नं मखु अथवा छुं छगु विशेष कारणं वा सुं छम्ह परमात्मा नं लः दय्के धका दय्कुउगु नं मखु । केवल उगु उगु तत्वत मिले जू वःगुया कारणं पिहाँ वःगु वस्तुयात लः धका सुना नं कल्पना याना नां तःगु जक खः । उकें लः धइगु काल्पनिक खः, यथार्थ मखु । अथे हे व लः उगु उगु ग्याँसया कारणं दया वःगु जुउगुलिं व लः पराधिन खः, अर्थात् व परतन्त्रात्मक खः । काल्पनिक व पर-

तन्त्रात्मक वस्तुया थःगु स्वतन्त्र भाव अर्थात् स्वभाव दइमखु। उकेँ व 'लः' निःस्वभाव खः। गुगु वस्तु निःस्वभाव जुइ व वस्तु मदुगु हे बराबर खः।

थुगु प्रकारं शून्यताज्ञान अनुसार बस्तु उत्पन्न जुइगु न्हायक्कने खने दइगु प्रतिबिम्ब थयँजक खः। म्हगसे भीसं अनेक वस्तुत खना च्वनिइ, उकेया उपभोग याना च्वनिइ। परन्तु थ्व फुक्कं असत्य खः, भ्रामक खः। जादुगरं पिकया तःगु बस्तु थयँजक खः। छम्ह जादुगरं इन्दजाल याना अनेक बस्तुत पिकया क्यनिइ। खालिगु रुमालं वखुँ पिकया क्यनिइ, घायँ द्वँयात किसीयाना क्यनिइ, छुँ नं मदुगु ल्हातं ध्यवा पिकया क्यनिइ, परन्तु व जादुगरं पिकाःगु वस्तुत फुक्क धात्थेयागु मखुसे हेकथं यागुजक खः।

उकें थ्व सांसारिक विषय बस्तुत फुक्क स्वप्नोपम खः, मायोपम ख, प्रतिविम्बोपम खः। थजागु अयथार्थगु विषय बस्तुलय् भुले जुया प्राणीपिंसं दुःख सियाच्वन। उकें भगवान् बुद्धं "पिता पुत्र समागम" सूत्रय् सत्य निगू प्रकारया दु धका कना बिज्यात। छगू संवृति सत्य, मेगु परमार्थ सत्य।

सांसारिक विषय बसतुलय् भुले जुइगु संवृति सत्य खः। अले सांसारिक विषय वस्तुत फुक्कं स्वप्नोपम खः, मायोपम खः, प्रतिबिम्बोपम खः धका थुइका यथाभूत ज्ञान दर्शन यायगु परमार्थ सत्य खः। सांसारिक विषय बस्तुया यथार्थ ज्ञान दर्शन

याय्‌गु धइगु हे निर्वाणयात म्हसिइकेगु खः । अकें संवृतिसत्य धइगु संसारे भुले जुइगु सत्य अर्थात्‌ व्यावहारिक सत्य खः । अले परमार्थ सत्य निर्वाण साक्षात्कार यायेगु यथार्थ सत्य खः । गुम्हेसिनं शून्यताज्ञान दर्शन याइ वँ परमार्थ सत्यात म्हसिकिइ ।

शून्यताज्ञान निगू प्रकारया दु, छगू माध्यमिक दर्शन मेगु योगाचार दर्शन, । योगाचार दर्शनयात विज्ञानवाद नं धया तल ।

माध्यमिक दर्शन, महायान दर्शन खः । महायान दर्शनय्‌ शून्यताज्ञानयात प्रज्ञापारमिता धयातल । उकेँ प्रज्ञापारमिता दर्शन अनुसार थ्व संसार प्रतीत्यसमुत्पादकथं परस्परया अपेक्षांजक दया च्वंगु खः, अले थ्वहे संसारया कारणं निर्वाण धइगु दया च्वंगु खः । यदि संसार मदुगुसा निर्वाण धइगु गन दइ ? उकेँ महायान दर्शन अर्थात्‌ प्रज्ञापारमिता दर्शनअनुसार संसार नं मदु, निर्वाण नं मदु । थ्व फुक्क शून्य हे खः तर, विज्ञानवादीतय्‌ धापू अनुसार संसार शून्य खःसा नं चित्त छगू अशून्य धका मानेयाना तल ।

विज्ञानवादीतय्‌ अनुसार थ्व संसारयात अनुभव याइम्ह चित्त हे खः । थ्व चित्त मदुगु जुउसा संसारया अनुभव गनं जुइ ? गथे, छम्ह कुशल चित्रकारं अंगले तस्वीर च्वइगु खः, अथे हे थ्व मनं सांसारिक विषय वस्तुया चित्राङ्कन याई । चित्रकारं ग्यानपुक चित्र च्वयालि व चित्र खना थः हे ग्याका

च्वनिइ, अथेहे मनूतयसं थ:गु मने विभिन्न सांसारिक वस्तुया कल्पना याना थ:हे व खना ग्याका च्वनिइ। परिणाम स्वरूप स्वर्गलोक, नरकलोकया कल्पना याना वया ल्यू ल्यू थ ब्वार्यँ ब्वार्यँ जुया च्वनी। उकें थ्व सांसारिक गतिविधिया कारण थ:गु हे मन ख:। अथेयाकारणे थ्व संसार शून्य ख:सा नं मन छगू यथार्थ ख:। थ्व मनयात बौद्ध भाषां विज्ञान धयातल। उकें मन छगूजक दु, मेगु फुक्कं शून्य धाइगुयात विज्ञानवाद धयातल। थ्व विज्ञानवादया व्यावहारिक प्रयोग ख: वज्रयान।

बज्रयानय् शून्यताया प्रतीक ख: बज्र। उकें गुम्हेसिनं थ्व शून्यताज्ञानया यथार्थता म्हसिइका तद्अनुरूप आचारणयाइ वइत बज्राचार्य धाइ। संस्कृत भाषाय् आचार्यया अर्थ विशिष्ट विद्वान् ख:। थौं कन्हेयागु प्रचलित भाषां धाय्गु ख:सा थुकेया स्तर एम.ए. ख:। थुकेयात नेपाली भाषां स्नातकोत्तर धयातल। उकें बज्राचार्यया अर्थ शून्यताज्ञानय् एम.ए. अर्थात् स्नातकोत्तर याना त:म्ह विद्वान् धा:गु ख:। थुकें छु स्पष्ट जुइ धा:सा बज्राचार्य धइगु जात मखुसे छगू विशिष्ट शैक्षिक दर्जा ख:।

न्हापा न्हापा आ:थयँ शिक्षा आर्जन यायेगु विद्यालय महाविद्यालयत मदु। आ: हे नं बुद्धधर्म अध्ययन यायेगु आधिकारिक शैक्षिक संस्थात भ्मीथाय् नेपालय् मदुनि। उबले उबले शिक्षा आर्जन यायेत गुरु कुलय् वना ब्वनेमा। बौद्ध गुरुजनपिंसं थ: शिष्यपिं जब शून्यताज्ञानय् पारंगत जुल धका अनुभव याइ उबले शिक्षार्थियात शास्त्रोक्त विधिविधान अनुसार दीक्षा

(बज्राभिषेक) बिया बज्राचार्य पदवि बिइगु चलन जुया च्वन। उकें बज्राचार्यया परिभाषायात कया 'कृया संग्रहलय् थथे उल्लेख याना तःगु दु,-

एवं ज्ञानं धारणं नियमाचारं अस्तीति, सो बज्राचार्य।

अर्थात्, थजाःगु शून्यताज्ञानयागु, धारणा एवं नियम आचरण दुम्ह गुम्ह व्यक्ति खः वहे वज्राचार्य खः।

थ्व सम्बन्धे छगू मेगु उक्ति थथे उल्लेख जुया च्वंगु दु,-

यद्वा वज्र मार्गेण देशकर्यौ वा आचार्य सो बज्राचार्य।

अर्थात् गुम्ह व्यक्तिं बज्रयानया खंत बाँलाक मेपिन्त कने फइ, वहे बज्राचार्य खः।

वज्राचार्यया परिभाषा यात कया क्रिया संग्रहलय् अति संक्षेपं वियातःगु परिभाषा थथे ख,:-

बज्रश्चासौ आचार्य सो वज्राचार्य

अर्थात् गुम्ह व्यक्ति वज्रयानय् शून्यताज्ञानया आचार्य जुल, वहे वज्राचार्य खः।

मुख्य खँ वज्राचार्य जुयेत शून्यताज्ञानय् पारंगत जुयेगुया नापनापं कुशल, अकुशल, ज्यायात म्हसिइका सम्यक मार्गे विचरण जुयाच्वंम्ह जुइमा। उकें उगु सग्रहलय् बज्राचार्यया परिभाषा थथे नं बिया तःगु दु,-

आरात् पापकेभ्यः सर्वेभ्यश्चरतीति आचार्य

अर्थात् पापया ज्यायात तापाका धर्मया ज्याय् सःतिका तद्अनुरूप स्यने कने यायेफुम्ह अथवा थथे याये मन दुम्हेसित

बज्राचार्य धाइ ।

थुगु प्रकारं उगु समये वज्राचार्य धाय्‌बले महायान, बज्रयान धर्मया दिग्गज पण्डितजुया ज्या याइम्ह ख: । वाहा, बहिलय् इमिसं साधक तय्‌त शिक्षा बिया महायान धर्मया पठन पाठन याका च्वनिइ । तद्‌अनुरूप प्रयोगात्मक अभ्यास जुया च्वनिइ ।

यथार्थत: बज्रयान, छम्ह साधारण व्यक्तिं स्व विवेकं अध्ययन याय् फइगु विषय मखु। थुकेया लागी गुरुया आवश्यक । थुकेया निगू कारण दु । छगू -ख:, बज्रयान तन्त्र शास्त्रय् आधारित जुया च्वंगु दु। बौद्ध तन्त्रया मूल ग्रन्थ गुह्य समाज तन्त्र ख: । थुकेयात तन्त्रराज धका नं धयातल। मेगु महत्वपूर्णगु तन्त्रमध्ये हेवज्र तन्त्र, करवीर तन्त्र, सम्वरोदय तन्त्र, बज्रवाराहीकल्प तन्त्र, वज्रमाला तन्त्र, ज्ञानोदय तन्त्र आदित ख: ।

थ्व तन्त्रे धर्मया यथार्थ खँयात सन्ध्याभाष्य शब्दं व्यक्त याना त:गु दु। सन्ध्याभाष्य शब्दया अर्थ साधारण ज्ञानं स्वय्‌बले प्रचलित लोक व्यवहारया विरुद्ध खने द:वइ, परन्तु थुके दुनेया आशय मेगु हे जुया च्वनी । उकेयात थुइके मफुत धा:सा अर्थया अनर्थ जुउवनी। उकें थ्व सन्ध्याभाष्य शब्दयात यर्थाथ रूपं थुइकेत गुरुया तसकं हे आवश्यक ।

अथेहे वज्रयान अध्ययन यायेत गुरुमा:गुया मेगु कारण ख:, वज्रयानय् प्रकृतिया गूढ रहस्ययात प्रतीकया रूपे विविध देवदेवीपिं सिर्जना याना त:गु दु । गुगु खँया यथार्थता थुइकेत

गुरुया परम आवश्यक। अन्यथा धर्मया नामं अधर्म जुया विधर्म फइलय् जुउवनेफु। उकें वज्रयान थुइकेत यथार्थत: गुरु जक मखु सद्गुरुया आवश्यक। थ्व सद्गुरुया आवश्यकतायात कया सम्बरोदय तन्त्रया नीखुगूगु अध्याये चक्रसम्बरया वचन धका थथे उल्लेख जुया च्वंगु दु।

मद्य मांस विना पुज्यं होमंचैव विनाघृतं।

सद्गुरुंच विना धर्मम् विना धर्मेन मुक्ति दं॥

थन, न्हापांगु पंक्तिया, अर्थ तक्ष्यायूबले थथे जूवइ, -"घ्य: मदेकं गथे होमया ज्या जुइ फइमखु अथेहे ला व अयूला मदेकं पूजा जुइफइमखु।"

चक्रसम्बर धयाम्ह बुद्धया प्रतिमूर्ति ख:। अले चक्रसम्बर या वचन धायूबले भगवान् बुद्धया हे वचन जुल। उकें थन भगवान् बुद्धं हे पूजा यायेत ला व अयूला मदेकं मगा धा:गु खनेद:वल। गुम्ह भगवान् बुद्धं पञ्चशीलय् अयूला त्वनेगुलि प्रतिवन्ध याना बिज्यात, अथे हे अगुंत्तर निकायया पञ्चनिपाट सूत्रय् 'ला' या व्यापार याय् मज्यु धका आज्ञा दयूका बिज्यात, गुगु व्यापार तक हे याय् मज्यू धा:सा उकेया सेवन यायेगु खँ हे मन्त। उकें मद्य मांस मदयूकं पूजायाये मज्यू धैगु खँ थुइकेत सद्गुरुया आवश्यक जुल। थ्व हे सद्गुरुया अभावं याना हे थौ वज्रयान चर्याय् बुद्ध वचन धका ला व अयूलायात अनिवार्य रूपं प्रयोग जुयाच्वंगु ख:।

उकें च्वे वंगु श्लोकया निगू चरणे "सद्गुरुंच विना

धर्मम् बिना धर्मेण मुक्तिदम्" अर्थात सद्‌गुरु मदेकं धर्म जुइमखु, अले धर्म मदेकं मुक्ति प्राप्त जुइमखु धका उल्लेख याना त:गु ख: ।

थन प्रयोग जुया च्वंगु मद्य व मांस शब्द सन्ध्याभाष्य शब्द ख: । थुकेया यथार्थ ला व अयला धा:गु मखु । तन्त्रे उल्लेख जुउगु कथं मद्यया अर्थ प्राकृतिक रूपं तयार जुयाच्वंगु नैंक्याया दुने च्वंगु जल अर्थात् 'ल:' ख: । नैक्याया दुने च्वंगु थ्व 'ल:' तसकंहे शुद्ध जुउगुलिं थुकेयात बज्रोदक धका धया तल । बज्रोदकया अर्थ ख: अमृत समान विशुद्धगु ल: । उकें बज्रयान चर्याय् मद्यया अर्थ बज्रोदक ख: । थजागु जल अर्थात् 'मद्य' गुबले गन सुनां त्वनी धइगु खंयात कया थथे उल्लेख याना त:गु दु -

बज्रोदक समाख्यातं नारिकेलोदकं मतं ।
बुद्ध पूजादि सर्वेषु पिवन्ति सुरपानया ॥

भावार्थ,-

बज्रोदक धयात:गु थ्व नारिकेलोदक अर्थात् नैंक्याया दुने च्वंगु प्राकृतिक रूपं शुद्धगु ल: बुद्ध पूजादि फुक्व भिंगु ज्याय् देवदवीपिंसं त्वनेगु याई । थन श्लोके 'पिवन्ति सुर पानया' वाक्ययात आपा धयाथयँ् गुरुजन पिंसं 'द्य:पिंस अयला त्वनेगु याई' धइगु अर्थ लगेयाना द्य:या प्रसाद धका थ:पिंसनं त्वनेगुयात, अले जजमान यात:नं त्वंकेगु याना च्वन । थथे हे सन्ध्याभाष्य

अनुसार मांसया अर्थ खः फलफूल ।✤

उकें तन्त्रय् प्रयोग जुया च्वंगु थ्व सन्ध्याभाष्य शब्दया अर्थ थुइकेत गुरुजक मखु, सद्गुरुया आवश्यक । बज्रयानय् सद्गुरुया रूपय् बज्रसत्त्वयात मानेयाना तःगु दु । अले थ्व बज्रसत्त्वया प्रतिनिधि खः बज्राचार्य ।

आ थन प्रश्न वइ, बज्रसत्त्व धइम्ह सु ? बज्रयानी ग्रन्थ अनुसार बज्रसत्त्व धइम्ह जगद्गुरु आदिबुद्ध खः । थ्व संसार वहे बज्रसत्त्वपाखें निसृत जुउगु खः । उकें वसपोल बज्रसत्त्व सकलया गुरु अर्थात् जगत गुरु जुल ।

थन छगू मेगु जिज्ञासा उत्पन्न जुइ । व खः,- भगवान् बुद्धं सृष्टिकर्ताया रूपे सुनं ईश्वर दयाच्वंगु मदु धका धया विज्यात । बज्रयान दर्शनय् शून्यताज्ञान अनुसार नं सृष्टिया कारण प्रतीत्यसमुत्पन्नजक खः धाःसा थन सृष्टिकर्ताया रूपे बज्रसत्त्वं गनं पिहां वल ?

परम्परागत बौद्ध अवधारणा अनुसर छगू समये थ्व संसार धइगु मदु, थन सूर्य मदु, चन्द्र मदु, तारागण मदु, पृथ्वी मदु, लः मदु, फ्य मदु, प्रकाश मदु, संसारया पदार्थ धइगु छुं हे मदु । उबले केवल स्वंगू चीजजक दु, वखः,- छगू असीमित अन्तरिक्ष, निगू अभेद्य अन्धकार अले स्वंगूगु खः समय । समयान्तरे

✤ *सन्ध्याभाष्य अनुसार मद्य मांसया अर्थ थुइकेत स्वया दिसं जिगु नेपाली भाषाया कृति "महायान धर्ममा मद्यमांसको प्रयोग", प्रकाशक - नेपाल बौद्ध परिषद्, प्रथम संस्करण - २०५१*

थ्वहे स्वंगू अभौतिक वस्तुनं थ्व विश्वया रचना जुल। विश्व निर्माणया क्रमे जब थन प्रकाश पिज्वल, थ्व प्रकाशया प्रतीकयात वज्रयानं 'ॐ' धका मानेयात।

अन्धकार अविद्याया प्रतीक ख:, अले प्रकाश प्रज्ञाज्ञानया प्रतीक ख: । जब प्रकाश उत्पन्न जुल, अन्धकार मदया वन अर्थात् प्रज्ञाज्ञानं अविद्या निर्मूलजुया निर्वाण साक्षात्कार जुल।

प्रज्ञाज्ञानया प्रतीक 'ॐ' ख:। थ्व हे 'ॐ' या साकार रूप वज्रसत्त्व धका भा:पिया तल। उकें वज्रयाने सृष्टिया प्रतीक ख: वज्रसत्त्व। वसपोल पाखें हे थ्व विश्व रचना जुउगुलिं वसपोलयात जगतगुरु धका मानेयाना तल।

थुगु प्रकारं प्रतिकात्मक रूपे वज्रसत्त्वया अनुकम्पां झीपिं दया:व:गु जुउगुलिं वज्रयानीतय्सं न्हचागु ज्या या:सां गुरुया रूपे दकले न्हापां वज्रसत्त्वया पूजा यायेगु यात, थ्व ख: गुरुमण्डल पूजा।

साधारण रूपं स्वयेबले गुरुमण्डल पूजा गुरुयात लुमंका पूजा या:गु खनेदत धा:सा थुकेया गूढ रहस्य मेगु हे खने दइ, व छु धा:सा थ्व संसार शून्यं हे उत्पन्न जुउगु जुउगुलिं गुगु बस्तु शून्यं पिहाँवल, व नं शून्य हे ख: । उकें गुगु बस्तु दहे मदु व गनं नित्य जुइ? अनित्यगु वस्तुलय् नित्य आत्मा गनं पिहाँवइ? अले थ्व मदुगु वस्तुयात दु धका भा:पिइगु हे दु:खया मुहान ख:। उकें न्हिथं अनित्य, दु:ख, अनात्मयात संस्मरणयाना निर्माण मार्गे अग्रसर जुइगु ज्या ख: गुरुमण्डल पूजा। उकें वज्रयानीतय्सं

न्हिया न्हिथं सुथ न्हापां गुरुमण्डल पूजायाना अर्थात् अनित्य, दुःख, अनात्म लुमंका तिनी दैनिक जीवनया चर्या सुरु याइ।

थ्व खं: वज्रयान चयार्य गुरुमण्डल पूजाया रहस्य। तर थौं थ्व रहस्ययात थुइके मफया केवल परम्परागत रूपं जक गुरुमण्डल पूजा यायेगु याना च्वंगुलिं थौं वज्रयान पतन जुया वंगु खः धयां सायद अत्युक्ति जुइमखु। उकें वज्रयानयात उत्थान यायेगु खःसा वज्रयानी तय्सं वज्रयानया यथार्थ खँ थुइका न्हिथं गुरुमण्डल दनेगु आवश्यक। अस्तु।

॥ भवतु सर्व मंगलम् ॥

लेखकको संक्षिप्त परिचय

नाम : महीश्वरराज बज्राचार्य
पिता : पण्डित, वैद्य आशाकाजी (गणेशराज) बज्राचार्य
माता : चन्द्रदेवी वज्राचार्य
पत्नी : वसन्ती बज्राचार्य
जन्म : वि.सं. १९९६ कार्तिक
शिक्षा : आइ. ई.(सिभिल), बी.ए.

सम्पादित कार्य

२०१२ सालमा बुद्धधर्म प्रचारक समितिको सक्रिय कार्यकर्ता
२०२१ सालमा ओभरसियरको रूपमा श्री ५ को सरकारको सेवा प्रवेश
२०३२ सालमा सहायक कृषि इन्जिनियरमा बढुवा
२०५१ सालमा सेवा निवृत्त

संलग्नता

नेपाल बौद्ध परिषद

प्रकाशित कृतिहरूः

१. ललितपुरको रथयात्रा
२. बुद्धवादको सारांश
३. बुद्धवादमा कर्म र पुनर्जन्म
४. श्री आर्यतारा स्तुति (परित्राण पाठ)
   नेपाल भाषा र नेपाली भाषमा भावार्थ सहित,
५. दीपंखा महोत्सव
६. लोकेश्वर माहात्म्य
७. महायान धर्ममा मद्य मांसको प्रयोग
८. बज्रयान चर्याय् गुरूमण्डल पूजाया रहस्य

कार्यकारी सम्पादक

बुद्धयान स्मारिका अंक-२

प्रधान सम्पादक :

बुद्धयान स्मारिका अंक-३, ४, ५ ,६

मुद्रक : विशाखा अफसेट प्रेस, ल.पु. नःटोल, फोन नं. : ५३४२७७